

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

31e JAARGANG.

WOENSDAG 20 FEBRUARI 1946

No. 1502

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*J. F. ten Doesschate; N. J. Polak;
J. Tinbergen; H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
H. W. Lambers (Redacteur-Secretaris).*

Adjunct-Secretaris: J. H. Lubbers.

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

*Abonnementsprijs van het blad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p.p. in Nederland f 26 * per jaar. Overzeesche gebiedsdeelen en buitenland f 28 per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar. Losse nummers 75 cent.*

Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Tel. 69800, toestel 6).

BERICHT.

Aan de leden van het Nederlandsch Economisch Instituut wordt beleefd verzocht — voorzoover zij dit niet reeds deden — de contributie voor het jaar 1946, ten bedrage van f 30 voor het binnenland en f 33 voor het buitenland, vóór 15 Maart a.s. te voldoen op giro-rekening no. 8408 of op onze rekening bij de heeren R. Mees & Zoonen, alhier. Na dien datum zullen wij over het betreffende bedrag, verhoogd met incassokosten, per kwitantie disponeeren.

INHOUD:

	Blz.
De overgang van oorlogs- naar vredesfinanciën in België door <i>Prof. Dr. J. F. Mertens</i>	115
De koffiesituatie door <i>Dr. J. F. Haccoü</i>	117
Hartslag van het verkeer door <i>Mr. W. J. de Craaff</i> ..	120
Organisatie van het economisch leven na het herstel door <i>Prof. Dr. N. J. Polak</i>	124
Mededeelingen van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Zuid-Holland te Rotterdam	126
Ontvangen boeken	127
Geld- en kapitaalmarkt	127
Statistieken:	
Bankstaten	127

DEZER DAGEN

heeft in België de papieren stem gesproken. De Chr. Volkspartij, d. w. z. de katholieken, en de communisten behaalden de groote winst. De quaestie van den Koning op papier is hiermede niet simpeler geworden.

Intusschen draaien in Nederland de papiermolens ten behoeve van de verkiezingen, die, zooals bekend werd, waarschijnlijk op 17 en 31 Mei zullen worden gehouden. En ook nog voor eenige andere sectoren van het al dan niet ambtelijk leven. Bijv. voor de bankbiljetten-circulatie, die blijft stijgen. Weliswaar is op de nieuwe grootboek-emissie ingeschreven voor ruim f 1 milliard, doch dat zijn papieren besparingen, daar zij vrijwel geheel uit geblokkeerd tegoed zijn gekomen. Besparingen uit loopend inkomen vormen het probleem, waarvan de oplossing nog wacht.

Een reëele versterking van onze koopkracht in het buitenland beteekent de vrijlating van de Nederlandsche saldi in de Vereenigde Staten. Het heeft even geduurd, daar de Amerikanen, micro-economisch, zeer bevreesd bleken voor eventueele bevoordeeling van vroegere vijanden. Twee ministers gaan thans daar spreken over Nederlandsche belangen; een stevige vertegenwoordiging.

Naar New-York gaat de reis. Ook van Léon Blum, die, als het doorgaat, de Fransche belangen gaat bepleiten. Onderweg kan hij denken over de Fransche internationale handelscijfers over 1945, die wij juist ontvingen: het maandelijksche invoersaldo loopt in de papieren, n.l. ruim 3,5 milliard frs.; in 1938 was de verhouding van invoer tot uitvoer 3 op 2, nu 5 op 1.

Naar New-York gaat ook de UNO. Althans, dat ligt in de bedoeling. De organisatie als zoodanig zal er wel komen: misschien ook de geest. In Londen heeft deze zich zeker niet gevestigd. De „schermutselingen” gedurende de eerste zitting, zijn geëindigd met moreele overwinningen van de Engelschen. Men kan het ook papieren of Pyrrhus overwinningen noemen. Het was een Duitsche kanselier, die eertijds het eerst een verdrag een vodge papier noemde. „Spiegelt, spiegelt U dan echter, wie gij zijt”, zei Vondel.

Misschien valt het mee. Een Amerikaan met een begeerte naar „head-lines” heeft officieus meegedeeld, dat de atombom „niets bijzonders was, zoiets als een tientons bom”. En wellicht is van het atoomgeheim intusschen ook weer minder over.

Dwars door de bezorgdheid over nieuwe elementen, doet een oude elementaire vijand zich met kracht gelden; de hooge waterstanden hebben vooral het Oosten van ons land ernstig getroffen: gelukkig ebt het weer af, wat van de stakingsgolf als internationaal verschijnsel nog niet kan worden gezegd, al is de staking in de staalindustrie der Vereenigde Staten geëindigd.

Maar hét element van dezen tijd is papier. Het papierverbruik is in de Vereenigde Staten sinds 1899 van 25,5 kg per hoofd der bevolking gestegen tot 136 kg in 1943. Papieren beschaving.

Vacatures

DE RAAD VOOR HET RECHTSHERSTEL zoekt voor spoedige indiensttreding een

HOOFD VAN DE FINANCIËLE ZAKEN

van den Raad.

In aanmerking komen leden van de V.A.G.A. en het N.I.V.A.

Schriftelijke sollicitaties met uitvoerige inlichtingen te richten tot den Secretaris van den Raad voor het Rechtsherstel, Neuhuyskade 94, 's-Gravenhage.

Centraal Bureau

voor de Statistiek

De Directeur van het C.B.S. roept sollicitanten op voor de functie van

Plv. Chef v. d. Afdeeling der Gerechtelijke Statistieken in den rang van HOOFDCOMMIES.

Salarisgrenzen: ongehuwd f 3804—f 4554, gehuwd f 4038—f 5166 (toelagen inbegrepen). Aanstelling boven het minimum is niet uitgesloten.

Voor deze plaats komt uitsluitend in aanmerking een jurist in den leeftijd van 25—40 jaar, met speciale criminologische kennis en belangstelling, tevens vlot stylist en in staat leiding te geven aan personeel. Kennis en ervaring op statistisch gebied strekken mede tot aanbeveling.

Sollicitaties BINNEN 14 DAGEN na het verschijnen van dezen oproep, o.a. vermeldende volledige gegevens omtrent opleiding, huidige werkkring, referenties enz. en reden van verandering van betrekking in te zenden aan den Directeur van het Centraal Bureau voor de Statistiek te 's-Gravenhage (zonder straatnaam).

Groote Onderneming op Vervoersgebied te Rotterdam zoekt

assistent der directie hoofd van de administratie

Werk omvat: controle op boekhouding, administratie en personeel hoofdkantoor en bijkantoren, doorvoeren van reorganisatie administratie en invoeren tijdstudies, kostprijscalculatie, planning, assistentie beheer en leiding geven algemeene zaken.

Vereischten: grondige kennis boekhouden, administratie, moderne systemen en hulpmiddelen, vlot stylist met ruime kennis mod. talen, groot doorzettingsvermogen en overwicht, Universitaire studie en/of belangrijke praktijkervaring str. tot aanbeveling.

Uitvoerige sollicitaties, omvattende o.m. levensloop, opleiding, salariscischen, referenties, enz. onder no. 6484 Adv. Bur. J. Grijseels Jr., Nw. Binnenweg 166, Rotterdam. Geheimhouding desgewenscht verzekerd.

Groot bedrijf in de Metaalindustrie in het midden des lands zoekt een

secretaris van de directie

bij voorkeur Mr. in de Rechten. Practijk als Bedrijfsjurist strekt tot aanbeveling. Brieven onder lett. A.Z.A. aan Nijgh & van Ditmar, Rotterdam.

R. MEES & ZONEN

Ac 1720

Rotterdam, 's-Gravenhage, Delft, Schiedam
Vlaardingen, Amsterdam (alleen assurantiën)

BEHANDELING VAN ALLE BANKZAKEN
BEZORGING VAN ALLE ASSURANTIËN

AMSTERDAMSCH BANK N.V.

143 BIJKANTOREN EN ZITDAGEN
KAPITAAL f 55.010.000. RESERVES f 31.500.000

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering

verschafft directe fiscale besparing — afschrijving van toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening

Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

gispen

meubelen en gisolampen

culemborg
amsterdam
rotterdam

N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE

Boekelo • Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

Fabriek van:
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.

STANDARD
AMERIKAANSCH
PETROLEUM CIE.

GEBOUW PETROLEA
's-GRAVENHAGE

DE OVERGANG VAN OORLOGS- NAAR VREDESFINANCIËN IN BELGIË.

Onder de landen, die de verwoestingen van den oorlog en de ellende van de Duitse bezetting gekend hebben, is België voorzeker het land, dat zich het snelst en op de meest gelukkige wijze herstelt.

Talrijke factoren hebben tot dit resultaat bijgedragen: een snelle bevrijding in de eerste dagen van September 1944, de herneming van het verkeer en van de economische bedrijvigheid van de laatste weken van 1944 af en vooral een strenge en tevens moedige monetaire politiek. Het intrekken van de bankbiljetten en het blokkeren van de koopkracht, maatregelen die meerdere landen, en nl. Nederland, rechtsreeks tot voorbeeld hebbend edierend, zijn ongetwijfeld, ondanks de tijdelijke en onvermijdelijke verwickelingen, die ze meebrachten, één van de fundamentele elementen van het nationale herstel.

Deze wil tot wederopbouw bleef echter niet beperkt tot het economische en monetaire domein. Hij manifesteerde zich eveneens op het gebied van de publieke financiën. De ontwerpen van de begrotingen voor 1946 leveren er een duidelijk bewijs van. Dank zij de vasthoudendheid van den minister van Financiën, die zich ingespannen heeft om systematisch en zooveel mogelijk het deficit te verminderen, sluiten de begrotingen voor 1946 met een tekort, dat slechts het derde bedraagt van dat van de begrotingen voor 1945.

Op deze wijze realiseert zich geleidelijk de overgang van oorlogsfinanciën naar vredesfinanciën. De budgetaire sanering komt de geldzuivering en de herneming van de economische activiteit aanvullen.

In onderhavig artikel willen wij een korte uiteenzetting geven van het verloop der begrotingswerkzaamheden. Terzelfdertijd geven wij een uiteenzetting van de evolutie der ontvangsten en uitgaven van den Staat van 1938 tot 1944. Een volgend artikel zullen wij wijden aan de uitvoerige ontleding van de begrotingen voor de jaren 1945 en 1946.

Begrotingen en voorloopige credieten.

Gedurende de Duitse bezetting werden de jaarlijksche begrotingen om evidente redenen niet meer gestemd, aangezien de Regeering zich te Londen bevond en het Parlement niet meer bijeenkwam. Evenwel publiceerde de Administratie jaarlijks begrotingen, welke de handtekening droegen der secretarissen-generaal.

Na de bevrijding van het land, hielden de Regeering Pierlot, die uit Londen naar België terugkwam, en de drie Regeeringen, die deze opvolgden (nieuwe Regeering Pierlot van October 1944, Regeering Van Acker van Februari 1945, en de tweede Regeering Van Acker van Augustus 1945), zich aanstonds bezig met het herstel van de wettelijkheid inzake de begrotingen en tevens stelden zij pogingen in het werk om de begrotingen aan het Parlement voor te leggen.

In principe moeten de begrotingen van een dienstjaar neergelegd zijn vóór 1 September en gestemd vóór 31 December van het jaar, dat aan het dienstjaar voorafgaat.

Ongelukkigerwijze kon deze gedragslijn niet geëerbiedigd worden. Evenals in alle bevrijde landen, stootten de opeenvolgende Regeeringen op ernstige moeilijkheden. De verwarring, die door de bevrijding in het openbare en administratieve leven was gesticht, de moeilijkheden om de ontvangsten en uitgaven nauwkeurig te schatten op een oogenblik, waarop de oorlog nog aan de grenzen van het land woedde, en de noodzaak om bepaalde andere maatregelen te treffen (geldzuivering, economische herneming, hulp aan de geallieerden, stemmen van speciale belastingen, enz.) vertraagden onvermijdelijk de voorbereiding en de neerlegging van de begrotingen.

Daarenboven duurde het onderzoek en de besprekingen van het plan en van de ontwerpen inzake geldzuivering en

speciale belastingen, die door minister Eyskens op 16 Mei 1945 werden neergelegd bij het bureau van de Kamer, tot October 1945.

Een groot deel van de activiteit van den minister van Financiën en van de Wetgevende Kamers was gewijd aan deze belangrijke problemen.

Niettegenstaande dit alles, werd de voorbereiding van de begrotingen voor het dienstjaar 1945 methodisch voortgezet. In Augustus 1945 waren reeds vier begrotingen uitgedeeld. De andere begrotingen werden vervolgens geleidelijk uitgedeeld, zoodat bij het begin van December j.l. de uitdeeling van slechts één of twee begrotingen vertraging had ondervonden wegens moeilijkheden, verband houdende met het drukken.

Tegelijkertijd was de uitwerking van de begrotingen voor 1946 opgenomen en zeer actief voortgezet. Einde 1945 was dit werk practisch beëindigd. Op dit oogenblik houdt men zich met de publicatie van deze begrotingen bezig, maar ongelukkigerwijze wordt deze weer vertraagd door technische en materiele moeilijkheden.

Van zijn kant was het Parlement met het onderzoek van zekere begrotingen voor 1945 reeds begonnen, nl. die van het ministerie van Landbouw, Rijksschuld, Koloniën, Openbaar Onderwijs, Rijkswacht, Justitie en Buitenlandsche Zaken. Ter gelegenheid van een vraag om voorloopige credieten, werd door den minister van Financiën, den heer De Voghel, aan de Kamer een verklaring afgelegd over het budgetaire probleem (20 December 1945) en tevens een uiteenzetting gegeven over den budgetaire toestand aan den Senaat (27 December 1945). De Regeering was blijkbaar voornemens gelijktijdig het onderzoek van de begrotingen voor 1945 en voor 1946 in den loop van de eerste maanden van 1946 aan te vatten. Op deze wijze zou het mogelijk zijn om, door de neerlegging en stemming van de begrotingen van 1947 vóór 31 December 1946, de wettelijkheid inzake begrotingen te hernemen.

Tot zoover waren de begrotingswerkzaamheden gevorderd, toen de ontbinding van de Kamers, uitgesproken op 9 Januari 1946, en de vaststelling van de verkiezingen op 17 Februari 1946, een einde stelden aan de parlementaire werkzaamheden. De bespreking van de begrotingen is zoodoende tijdelijk geschorst. Zij zal niet kunnen worden hernomen dan na de verkiezingen en de samenstelling van een nieuwe Regeering. Ofschoon in principe de begrotingsontwerpen verouderd zijn, tengevolge van de ontbinding van het Parlement, lijkt het toch waarschijnlijk, dat zij door de nieuwe Regeering zonder noemenswaardige wijzigingen zullen worden hernomen. De analyse van de begrotingsstructuur is dus niet van alle belang ontbloeit.

Bij gebrek aan regelmatig gestemde begrotingen en in afwachting van hun stemming, hebben de Regeeringen, die elkaar sinds de bevrijding opvolgden, een beroep moeten doen op de techniek van de *voorloopige credieten*, welke door het Parlement gestemd werden.

Voorloopige credieten werden verleend in Maart 1945 voor de periode Januari—Maart 1945 (fr. 10.206 miljoen), in December 1945 voor de periode April—December 1945 (fr. 39.405 miljoen) en voor de periode Januari—Maart 1946 (fr. 11.803 miljoen). Indien men niet vóór 1 April 1946 kan overgaan tot de stemming van de begrotingen voor 1946, iets wat heel onwaarschijnlijk lijkt, zal de nieuwe Regeering zich verplicht zien om nogmaals haar toevlucht te nemen tot voorloopige credieten.

Indien de begrotingen voor 1945 slechts een retrospectief karakter hebben, aangezien alle uitgaven gedaan zijn, kan het zelfde echter niet worden gezegd betreffende deze voor het dienstjaar 1946. Integendeel, het is wenschelijk, dat de stemming van deze laatste begrotingen tamelijk snel zou plaats hebben, opdat hen niet hun reële beteekenis zou worden ontnomen. Verder zouden alle krachten dienen te worden ingespannen om te komen tot een regelmatig stemming van de begrotingen voor 1947.

De laatste normale begroting: 1938.

De begroting voor 1938 vormt het laatste vergelijkingspunt, dat toelaat de evolutie van de ontvangsten en uitgaven van den Staat gedurende de oorlogsjaren te volgen. Ongetwijfeld werd deze begroting ook eenigszins beïnvloed door de oorlogsdreiging, die op Europa rustte. Zij behoudt echter, over haar geheel gezien, een normaal aspect.

Tabel I. — Staatsontvangsten en -uitgaven in 1938.
(Definitieve rekeningen)
In miljoenen fr.

Staatsontvangsten	Staatsuitgaven
A. Gewone begrotingen	A. Gewone uitgaven
Belastingen 9.527	Staatsschuld 2.584
Diversen 1.297	Pensioenen 2.692
Compensatie- en uitzonderingsontvangsten 284	Bestuursbegrotingen 5.572
Totaal 11.108	Kwade posten en terugbetalingen 1.105
	Totaal 11.953
B. Buitengewone begroting	B. Buitengewone uitgaven
Diversen 35	uitgaven 2.528
Leeningen 1.757	
Totaal 1.792	
C. Algemeen totaal .. 12.900	C. Algemeen totaal .. 14.481

Zoals uit bovenstaande tabel I blijkt, beliepen de gewone uitgaven, in den loop van het dienstjaar 1938, fr. 11.953 miljoen en de gewone ontvangsten fr. 11.108 miljoen, zoodat er een gering mali van fr. 845 miljoen reesteerde. Daarentegen bedroegen de totale uitgaven en ontvangsten resp. fr. 14.481 en fr. 12.900 miljoen, zoodat een mali van ca. fr. 1.600 miljoen geboekt werd. Ziedaar het uitzicht van de Belgische begrotingen in vrede-tijd.

De publieke financiën gedurende den oorlog en de bezetting: 1940—1944.

De oorlog en de Deutsche bezetting moesten onvermijdelijk een geleidelijke verhooging van de openbare uitgaven verwekken. Van hun kant vermeerderden de ontvangsten tengevolge van de prijsstijging.

De uitgaven voor de periode 1940—1944 zouden van geen groot belang meer zijn, indien zij juist niet een volledige feit en een uitgangspunt vormden, waarmee men noodzakelijkerwijze bij de uitwerking van de begrotingen voor 1945 en 1946 rekening moest houden.

Gedurende de periode 1940 tot Augustus 1944, moest de Staat niet alleen het hoofd bieden aan normale budgetaire uitgaven, maar ook aan extra-budgetaire uitgaven en aan schatkistvoorschotten.

De extra-budgetaire uitgaven, die voor deze geheele periode fr. 73 milliard beliepen, omvatten fr. 67 milliard bezettingskosten, fr. 5,8 milliard voor kosten van huisvesting en installatie van de Deutsche troepen, fr. 160 miljoen vergoedingen aan onderdanen van het „Reich” en fr. 180 miljoen oorlogsbuit. De schatkistvoorschotten, ten beloope van fr. 13,5 milliard, waren hoofdzakelijk bestemd voor de Nationale Maatschappij van Belgische Spoorwegen (7 milliard), wier schatkist uit het evenwicht was gerukt door de oorlogsomstandigheden, en voor verbetering van de bevoorrading van het land door import (3,5 milliard). In den loop van deze zelfde periode waren fr. 2,3 milliard van deze voorschotten terugbetaald aan den Staat, zoodat een netto-saldo van fr. 11,2 milliard aan schatkistvoorschotten reesteerde.

Tabel II geeft, per jaar, de voornaamste cijfers betreffende de uitgaven en inkomsten van den Staat van Januari 1940 tot einde Augustus 1944¹⁾.

¹⁾ Vgl. de redevoering door Minister Eyskens voor de Kamer uitgesproken op 16 Mei 1945 en de „Algemeene uiteenzetting betreffende den financieelen toestand”, bijlage van het Ontwerp van Wet, nr. 117. Dit laatste document is opgenomen in het „Tijdschrift voor Documentatie en Voorlichting” van de Nationale Bank van België, XXÉ jaargang, volumé I, nr. 6, Juni 1945.

Tabel II. — Financieele verrichtingen uitgevoerd door den Staat.

Afgeronde cijfers in milliarden franken per kalenderjaar.

	1940	1941	1942	1943	1944 Jan. tot einde Aug.	Totaal Jan. 1940- Aug. 1944
Uitgaven:						
Budgetaire uitgaven	14,5	17,1	17,9	19,7	14,3	83,5
Extra-budgetaire uitgaven	4,6	16,3	18,6	19,7	13,8	73,1
Schatkistvoorschotten	2,4	3,2	2,4	2,2	3,3	13,5
Totaal	21,5	36,6	38,9	41,6	31,4	170,1
Inkomsten:						
Budgetaire ontvangsten	8,5	14,5	16,3	17,2	11,8	68,3
Terugbetalingen van schatkistvoorschotten	—	1,0	0,9	0,2	0,2	2,3
Totaal	8,5	15,5	17,2	17,4	12,0	70,6
Bruto mali	13,0	21,1	23,5	24,2	19,4	99,5

Uit deze tabel blijkt, dat in 1943 de eigenlijke budgetaire ontvangsten en uitgaven resp. fr. 17,2 milliard en fr. 19,7 milliard en de totale ontvangsten en uitgaven van den Staat resp. fr. 24,2 milliard en fr. 41,6 milliard beliepen.

Indien men rekening houdt met de andere uitgaven, die door den bezetter waren opgelegd, o.a. het clearing-creditsaldo (fr. 63 milliard), de uitwisseling van de Reichskreditkassenscheine en diverse Deutsche betaalmiddelen, die in Belgisch bezit waren, uitgaven, die hoofdzakelijk gefinancierd werden door de Emissiebank te Brussel, verkrijgt men het bedrag van wat men zou kunnen noemen de openbare uitgaven in den ruimen zin, d.w.z. de uitgaven, die door den Staat gedaan werden, en de andere uitgaven, die aan de Belgische gemeenschap door den bezetter werden opgelegd. Deze cijfers kan men, voor de periode gaande van Mei 1940 tot aan de bevrijding in Augustus 1944, als volgt opstellen:

Tabel III. — Openbare uitgaven in den ruimen zin Mei 1940—Augustus 1944.

In milliarden fr.	
Mei—December 1940	17,7
1941	44,2
1942	56,4
1943	64,7
Januari—Augustus 1944	44,8
Mei 1940—Augustus 1944	227,8

Deze cijfers vergen geen commentaar. Op het oogenblik van de bevrijding in September 1944, waren de Belgische begrotingen en het bedrag van de openbare uitgaven in den ruimen zin buitengewoon opgedreven tengevolge van de eischen van den bezetter en de economische en financieele rooverijen, waaraan hij zich had schuldig gemaakt. Er werd begroot, dat, op het bedrag van fr. 228 milliard aan openbare uitgaven in den ruimen zin, ongeveer fr. 150 tot 155 milliard of 66 pCt. een gevolg waren van de Deutsche bezetting.

Om deze uitgaven te financieren, wendde de Belgische gemeenschap de volgende bronnen aan: fr. 65 milliard belastingen en diverse ontvangsten, fr. 78 milliard uitgaven van leeningen, fr. 84 milliard uitgaven van papiergeld.

Het moet ons dan ook niet verwonderen, dat de biljetten-circulatie van de Nationale Bank van fr. 30 milliard in Mei 1940 verhoogd werd tot fr. 101 milliard in het begin van September 1944, en het geheel van het chartaal- en giraalgeld van fr. 51 milliard tot fr. 164 milliard. Anderzijds bereikte de openbare schuld (inbegrepen de activa der particulieren bij den postchèque-dienst) fr. 156 milliard tegen fr. 66 milliard bij den inval.

Er dient evenwel opgemerkt te worden, dat de toene-

ming van de *eigenlijke budgetaire uitgaven* betrekkelijk gematigd was gebleven: deze uitgaven stegen van fr. 14,5 milliard in 1940 tot fr. 19,7 milliard in 1943. In feite was de verhooging der ontvangsten veel grooter: fr. 17,2 milliard in 1943 tegen fr. 8,5 milliard in 1940. Het is dus klaarblijkelijk, dat het aanzienlijk financieel deficit, dat zich gedurende den oorlog opgehoopt heeft, niet het resultaat was van een gebrek aan evenwicht in de nationale uitgaven en ontvangsten, maar wel van de eischen van den bezetter.

De aangehaalde cijfers toonen de uitgestrektheid aan van het budgetaire probleem, dat zich op het oogenblik van de bevrijding stelde.

De begrooting voor 1944, die onder de bezetting was opgesteld, beliep fr. 20.573 miljoen, en wel fr. 16.372 miljoen voor gewone en exceptioneele uitgaven, fr. 3.624 miljoen voor de uitgaven, die uit den oorlog voortvloeiden, en fr. 577 miljoen voor de buitengewone uitgaven. Deze cijfers werden echter voorbijgestreefd. In October 1945 werden bijkomende credieten voor het dienstjaar 1944 voor een bedrag van fr. 6.520 miljoen gestemd.

Samenvattend ziet de begrooting voor 1944 er als volgt uit:

Tabel IV. — Begrooting voor 1944 (met inbegrip van de bijkomende credieten).

In miljoenen fr.	
Gewone en exceptioneele uitgaven	19.960
Uitgaven voortvloeiend uit den oorlog	6.727
Buitengewone uitgaven	405
	27.092

De overgangsbegrotingen: 1945 en 1946.

De begrotingen voor 1945 en 1946 vormen overgangsbegrotingen.

De bevrijding van het grondgebied liet aan de wettelijke autoriteiten toe hun volle vrijheid van handelen inzake begrotingen te hernemen. Zulks wil echter niet zeggen, dat het volledig mogelijk geweest is de ontwikkeling der begrotingsuitgaven in toom te houden. Aangezien de oorlog nog niet geëindigd was, moest de Staat in 1945 het hoofd bieden aan zeer aanzienlijke uitgaven: fr. 27,4 milliard voor gewone en exceptioneele uitgaven en fr. 21,5 milliard voor de uitgaven, die uit den oorlog voortvloeiden, dus voor deze beide posten een totaal van fr. 48,9 milliard. De buitengewone uitgaven van hun kant beliepen slechts fr. 593 miljoen, zoodat de totale uitgaven op fr. 49,5 milliard gebracht werden.

Tegenover dit indrukwekkend cijfer van fr. 49,5 milliard aan uitgaven, voorzagen de begrotingen voor 1945 slechts een totale ontvangst van fr. 16,3 milliard. Het tekort bedroeg dus fr. 33 milliard, welke bedrag waarschijnlijk een „record” zal blijven in de publieke financiën van België. Het cijfer van de ontvangsten werd echter voorbijgestreefd.

De begrotingen voor het dienstjaar 1946 worden op een duidelijke wijze gekenmerkt door een streven naar een normalisatie van de publieke financiën. De gewone ontvangsten beloopten fr. 28,2 milliard en de buitengewone ontvangsten fr. 18,3 milliard, dus een totaal van fr. 46,5 milliard. Wat de uitgaven betreft, deze bedragen fr. 25,8 milliard voor de gewone begrotingen, fr. 10,2 milliard voor de uitgaven, die uit den oorlog voortvloeien, dus een totaal voor beide genoemde posten van fr. 36,1 milliard en daarenboven fr. 21,6 milliard voor de buitengewone uitgaven, zoodat wij een algemeen totaal krijgen van fr. 57,7 milliard.

Een volgend artikel zullen wij wijden aan een uitvoerige studie van de begrotingen voor de jaren 1945 en 1946. Deze voor 1946 dient echter met omzichtigheid geïnterpreteerd te worden, daar de buitengewone ontvangsten en de buitengewone uitgaven operatie's dekken, welke betrekking hebben op de geldzuivering en de „muntsaneering”.

Als besluit willen wij echter onderlijnen, dat de inspanning om te komen tot een herstel klaarblijkelijk is. Het totale tekort voor het dienstjaar 1946 bedraagt slechts fr. 11,2 milliard tegen fr. 33 milliard in 1945, terwijl de gewone en exceptioneele uitgaven, alsmede de uitgaven voortvloeiend uit den oorlog, van fr. 49 milliard teruggebracht zijn op fr. 36,1 milliard.

Leuven, 12 Februari 1946.

Prof. Dr. J. E. MERTENS.

DE KOFFIESITUATIE.

Nu het gordijn is opgelicht, kunnen wij zoo geleidelijk weer een inzicht krijgen in de positie der verschillende stapelartikelen. Voor den oorlog was de koffiëpositie zoodanig, dat er feitelijk sprake was van een belangrijke chronische overproductie. Deze werd veroorzaakt, doordat de politiek van het steunen van den prijs door Brazilië had geleid tot uitbreiding van den aanplant daar en elders en doordat deze uitbreiding weer een grotere stabiliteit in de totale wereldproductie van jaar tot jaar had bevorderd. De koffie is wel het klassieke voorbeeld om aan te toonen, welke gevaren aan een geleide economie zijn verbonden en voorstanders van een dergelijke politiek doen zeker goed het koffievraagstuk eens grondig te bestudeeren.

In de oorlogsjaren is er wel het een en ander veranderd, dat de bestudeering ten volle waard is. Aan den eenen kant werden zeer belangrijke verbruikers geheel of gedeeltelijk afgesneden. Duitschland en Frankrijk, die tezamen ruim 6 miljoen balen verbruikten, werden geheel afgesneden; overig Europa, met een verbruik van in totaal ruim 5 miljoen balen, kreeg als consument een te verwaarloozen beteekenis. De Vereenigde Staten waren de eenige groote markt, welke open bleef en aangezien het grootste gedeelte van den koffië-export uit Zuid- en Midden-Amerika komt, dreigde de koffiemarkt door ernstige moeilijkheden te worden verstoord. Ter vermindering hiervan sloten 14 Amerikaansche koffiëstaten op 28 November 1940 met de Vereenigde Staten te Washington een accoord, dat ten doel had een voor producenten en consumenten bevredigenden verkoop mogelijk te maken. De belangrijkste taak van het Pan-Amerikaansche Koffië-Bureau werd toen de verdeling der exportcontingenten. De 15 tegenwoordige landen — incl. de Vereenigde Staten — hadden tezamen 36 stemmen, waarvan de Vereenigde Staten 12, Brazilië 9, Columbia 3 en de overige 1 stem. In dit accoord werd vastgelegd, dat de beslissingen konden worden herzien, maar dat ieders aandeel ongewijzigd bleef. Ondanks het feit, dat dus de grootste overblijvende markt netjes was verdeeld en het verbruik in de Vereenigde Staten, zelfs ten spijt van de rantsoeneering, welke tot medio 1943 daar bestond, een stijging vertoonde (1938/39 13.800.000, 1944/45 ongeveer 17.000.000 balen bij een invoer van 21.500.000 balen), hielden de Amerikaansche producenten aanvankelijk een groot, later een kleiner wordend surplus. Ook Groot-Brittannië en Canada werden grotere koffieverbruikers, terwijl de geallieerde legers mede het verbruik bevorderden. Echter, indien men bedenkt, dat de uitvoer van Brazilië naar andere landen dan de Vereenigde Staten gedurende den oorlog tusschen 1 en 2 miljoen balen, schommelde, dan beseft men, dat de afzetmogelijkheden, ondanks het verdeelen der Amerikaansche markt, moeilijk bleven. Brazilië zette dan ook de vernietigingspolitiek voort: tot 15 Augustus 1940 waren 70.141.000 balen vernietigd, tot eind December 1944 78.693.000 balen.

Doch, terwijl in de jaren vóór dezen oorlog de productie in Brazilië zich steeds boven de 20 miljoen balen bewoog, deed zich tijdens den oorlog het verschijnsel voor, dat deze voortdurend verminderde. Wij ontleenen aan een overzicht in „l'Economie, hebdomadaire des questions économiques, sociales et financières du monde entier”

het volgende overzicht in duizenden balen voor de productie:

	Brazilië	Andere Amer. prod.	Overige producenten	Totaal
1940/41	20.833	10.900	5.000	36.733
1941/42	18.667	10.000	4.417	33.084
1942/43	12.780	10.300	?	23.080
1943/44	14.000	10.500	?	24.500
1944/45	8.500	10.800	?	19.300
1945/46	12.500	?	?	?

De stabiliteit der andere landen is een historische voortzetting van het vroegere, maar Brazilië levert een bijzonder probleem. Immers, is deze vermindering een tijdelijk of een duurzaam verschijnsel, of, anders gezegd, is hier sprake van een toevalligen of desnoods causalen samenloop of van een saneering? De oogst 1944/45 blijkt te zijn mislukt door vorst in September 1943, terwijl men overigens regelmatig de droogte voor den achteruitgang der oogsten aansprakelijk houdt. Naar onze meening toont dit, dat men te weinig rekening houdt met de wijzigingen, welke in de Braziliaansche koffie hebben plaatsgegrepen.

De voornaamste daarvan is wel, dat er een saneering is begonnen. Reeds jaren geleden gingen in Brazilië stemmen op, die een grondige saneering door het rooien van een deel van den aanplant bepleitten en daartoe is dan ook wel besloten, zij het dat dit niet tot uiting is gekomen in de productiecijfers. Doch tijdens den oorlog is het effectief daartoe gekomen. Reeds in 1940 waren plannen daartoe in studie en het resultaat blijkt uit onderstaand staatje:

	Aantal koffiestruiken begin 1938 in mill. stuks	Aantal produceerende koffiestruiken in 1945 in mill. stuks
Sao Paulo	1.475,0	1.124,5
Minas Geraes'	745,3	502,9
Rio de Janeiro	279,3	120,5
Espirito Santo	237,5	150,8
Bahia	71,2	123,5
Pernambuco	66,1	46,2
Parana	37,7	75,5
Overige Staten	59,5	10,8
	2.971,6	2.154,7

Wij zien dus, dat de belangrijkste koffiestaten van Brazilië hun productiecapaciteit belangrijk hebben beperkt; Sao Paulo met 24, Minas Geraes met 32½ en Rio zelfs met 57 pCt. Hoewel Bahia en Parana de productiecapaciteit hebben vergroot, is toch het resultaat, dat de productiecapaciteit van Brazilië als geheel, op papier, met bijna 27½ pCt. is verminderd. Wij zeggen op papier, omdat natuurlijk eerst de minst produceerende aanplantingen zijn geroid en deze hun productievermogen reeds gedeeltelijk hadden verloren. Het behoeft geen betoog, dat een vermindering van het productievermogen met meer dan ¼ invloed moet hebben op de grootte van den oogst. Maar aan den anderen kant kan het toch niet deze vermindering verklaren. Immers, uitgaande van een ervaringsdoorsneecijfer beteekent dit toch nog altijd een productie, welke in doorsnee om de 24 miljoen moet liggen, mits de prijzen bevredigend zijn. Hier echter ligt een der oorzaken, welke een verklaring inhouden. Immers, was aanvankelijk de prijs van het „agreement” bevredigend, geleidelijkaan trad voor Brazilië een kostenstijging in, welke niet in den prijs werd gecompenseerd en dus tot een lager rendement voor de planters leidde. Bovendien leidde de beperkte afzetmogelijkheid ongetwijfeld tot een herorganisatie der productie in dien zin, dat men doelbewust den aanplant zal hebben gespaard, omdat afzet toch niet mogelijk was, terwijl het wereldtekort aan kunststoffen mede invloed zal hebben geïnd. Voegen wij

daaraan dan minder gunstige weersomstandigheden toe, dan is het beeld voltooid.

Bij de saneering moeten wij bedenken, dat deze, hoewel groot op zichzelf, toch nog verre van radicaal is. Vergelijken wij den toestand bijv. met 1926, dan beschikken wij voor de twee belangrijkste koffiestaten over materiaal:

	Aantal produceerende struiken in miljoenen stuks	
	in 1926	in 1945
Sao Paulo	966,1	1.124,5
Minas Geraes	235,0	502,9

Dus dan zien wij, dat in deze beide gebieden de productiecapaciteit met 35 pCt. is vergroot; voor Rio hebben wij geen gegevens voor 1926. Andere staten hebben na 1926 met de cultuur een begin gemaakt of haar uitgebreid. Indien men nu bedenkt, dat de gemiddelde jaaroogst in 1926/27 t/m 1930/31, ondanks den misoogst 1928/29, 194 miljoen balen bedroeg, dan beseft men ook, dat er nog geen reden tot juichen is. Het zou interessant zijn te weten, hoe de leeftijden der aanplantingen zijn, doch daarover zijn ons geen gegevens bekend.

Wat Brazilië — nog steeds verreweg de belangrijkste producent van koffie — betreft, kunnen wij dus concluderen, dat er ongetwijfeld een begin van saneering is, maar dat de positie daarom nu nog niet gezond is. Voor 1946/47 wordt een oogst van omstreeks 19 miljoen balen verwacht.

Ten aanzien van de andere producenten kunnen wij constateeren, dat de andere Amerikaansche koffieproducenten met hun productie in den moeilijken tijd op peil zijn gebleven, hetgeen in feite zal beteekenen, dat in de toekomst de productiecapaciteit veeleer zal blijken te zijn vergroot.

In één opzicht hebben alle Amerikaansche producenten zeker geprofiteerd: hun finantieele positie is, ondanks de kostenstijging, belangrijk verbeterd en dit kan voor de toekomst van beteekenis zijn. Deze versterking der finantieele positie komt reeds in de uitvoerwaarde tot uiting. In het slechtste oorlogsjaar (1942) bijv. bedroeg de uitvoerwaarde van 7.280.000 balen uit Brazilië 1.966 miljoen cruzeiros tegen in 1939 van 16.696.000 balen 2.234 miljoen. Voor Brazilië wordt zij dan ook uitdrukkelijk vermeld en dit verklaart de sterkere positie van dezen verkooper op de markt.

Over de buiten-Amerikaansche producenten zijn nog geen exacte gegevens bekend. Voor Indië luidden de eerste berichten slechts matig gunstig; op Java schijnt veel te zijn geroid. De Buitengewesten waren echter als productiegebied belangrijker en voor deze ontbreken de gegevens.

Kunnen wij voor de voortbrenging dus samenvattend concluderen, dat er in Brazilië wel een belangrijk begin van saneering is en dat de finantieele positie der producenten gunstiger is geworden, zonder dat wij echter reeds van een evenwichtspositie met het vooroorlogsche verbruik mogen spreken, hoe staat het nu met het wereldverbruik?

Te dezen aanzien kunnen wij 3 categorieën onderscheiden. In de eerste plaats de groep Amerikaansche consumenten (incl. de produceerende staten) met Groot-Brittannië en Zuid-Afrika. In deze groep is het koffieverbruik gedurende den oorlog toegenomen; het sterkst ongetwijfeld in de Vereenigde Staten, waar sedert het begin der koffiepropaganda (1937) een toeneming van 40,6 pCt. is geconstateerd. De vraag is, in hoeverre het vergroote verbruik zich, indien er weer voldoende thee beschikbaar komt (speciaal in Groot-Brittannië en Canada), zal kunnen handhaven. Daarom valt thans weinig te voorspellen. De belangrijkste markt is ongetwijfeld de Vereenigde Staten, welke in 1937 nagenoeg de helft van de wereldconsumptie voor hun rekening namen. Het streven om het de Amerikaansche huisvrouw gemakkelijk te maken door de koffie „kopklaar” in den handel te brengen, kan hier

mede van invloed zijn, hoewel dit streven na den vorigen oorlog is mislukt.

Voor een tweede categorie landen — die, welke niet tot de Amerikaansche en Europeesche continenten behooren — valt weinig te zeggen. Wel zal hier het gevaar bestaan, dat de pauperiseering (Japan) een factor ten ongunste zal zijn en dat een stijging van den koffieprij, behoudens voor Egypte met zijn exorbitant hooge rechten, nadeelig op den afzet zal werken. Voor Malakka o.a. is mede een vraag, in hoeverre de eigen productie is of zal worden uitgebreid.

De derde categorie is het Europeesche continent. In vele landen werd hier het verbruik van koffie nadeelig beïnvloed door een politiek van hooge invoerrechten (wij denken om extremen te noemen aan de Balkanlanden, Hongarije, Italië en Lithauen). Doch na dezen oorlog is in Europa een armoede ontstaan, welke o.i. ook op den duur de vroegere neutralen zal aantasten. Duitschland met een verbruik van bijna 3 miljoen balen zal door zijn verplichtingen bezwaarlijk nog op groote schaal tot koffie-invoer kunnen overgaan, evenmin trouwens als Italië met zijn ruim 600.000 balen invoer vóór den oorlog. Frankrijk en Nederland (tezamen ruim 3½ miljoen balen) hebben hun buitenlandsche betaalmiddelen eigenlijk voor dringender aangelegenheden noodig. Gezien den geringen invoer van koffie vóór den oorlog in Rusland moet worden aangenomen, dat de landen, die rechtstreeks tot zijn sfeer komen te behooren (700.000 balen) en indirect sterk den invloed zullen ondergaan (Balkan: 200.000 balen), als verbruikers eerder aan beteekenis zullen verliezen, vooral wanneer de koffie duurder zou worden, omdat zulks steeds voor een groot gedeelte van deze landen een ongunstigen invloed had. In Denemarken en Noorwegen zal het herstel uit de armoede vermoedelijk ook een ongunstige factor zijn (ruim 700.000 balen). Dan blijven over België, Zweden, Spanje, Zwitserland, Portugal en Turkije. Voor België (ruim 800.000 balen) geldt eveneens, dat het met groote moeilijkheden voor het herstel heeft te kampen, maar aan den anderen kant ziet het ernaar uit, dat de Belgische Congo een belangrijke steun zal zijn. Echter, met het grootste optimisme kan toch stellig hier geen toeneming van het verbruik worden verwacht. Ook voor de overige landen zou het van een buitengewoon optimisme getuigen, indien wij tot een dergelijke conclusie zouden komen. Voor Spanje toch (ongeveer 400.000 balen) was vóór den oorlog eigenlijk reeds van een „armoede-economie” sprake. Zweden en Zwitserland (tezamen 1,1 miljoen balen) zijn eilanden temidden van een volkomen verarmd continent.

Daarbij komt, dat juist voor koffie vervangingsmiddelen bestaan, die, wel verre van de koffie te remplacieren, toch een imitatie geven, welke zeer bevredigend moet worden geacht en dat men daarbij bovendien van een keus van grondstoffen gebruik kan maken; grondstoffen bovendien, welke in de verschillende landen reeds aanwezig zijn. Hoe onaangenaam ook voor de koffieproducenten, komt het ons voor, dat het voor onze verarmde samenleving een daad van wijs beleid is de buitenlandsche betaalmiddelen voor betere doeleinden dan het kopje koffie te sparen. Temeer, omdat door een menging van koffie met een der surrogaten het doel nog meer wordt benaderd. Het is dan ook niet duidelijk, dat van overheidswege hier te lande het bereiden van surrogaat niet alleen niet wordt aangemoedigd, maar zelfs is verboden. Juist voor ons volk dient aan het potverteren zoo spoedig mogelijk een einde te komen en vermindering van den betrekkelijk duren invoer van Santos en aanmoediging der surrogaatproductie — eventueel met een menggebod — zou deviezen sparen en althans hier een verbruik geven, dat meer in overeenstemming met de werkelijkheid is ¹⁾.

In elk geval, maken wij ten aanzien van het verbruik de balans op, dan kunnen wij bezwaarlijk optimistisch zijn. Wij vreezen, dat het zwaartepunt nog meer naar de

Vereenigde Staten zal blijken te zijn verlegd en dat Europa bescheiden verbruiker zal worden. Doch dit beteekent tevens, dat het er voor een toekomstig evenwicht nog minder goed uitziet.

De Amerikaansche producenten deelen, naar het ons voorkomt, deze vrees. Althans op de laatste bijeenkomst te Mexico-City heeft men zich zeer ernstig met deze problemen bezig gehouden. De resoluties, welke daar werden aangenomen, bewijzen dit. Wel hield men zich ook met de tegenwoordige situatie bezig in die besprekingen, welke beoogden de prijscontrole in de V. S. te doen opheffen, opdat daar — evenals elders — een betere prijs zou kunnen worden gemaakt, waardoor bevorderd zou worden, dat Amerika ook de betere kwaliteiten, welke daar thans onvoldoende zijn, weer in grootere hoeveelheid zou krijgen. Ook werd de wensch tot bredere internationale samenwerking met nadruk uitgesproken. Doch gedurende een groot gedeelte van den tijd hield de conferentie zich bezig met de toekomst en wel met de bevordering van het verbruik. Dit langs twee wegen: in de eerste plaats door het laag houden van den prijs door het opheffen van kunstmatige verhoogingen. Een resolutie sprak de wenschelijkheid uit, dat de Amerikaansche koffielanden in handelsverdragen met Europeesche landen zouden stipuleeren, dat deze geen invoerrechten of accijnzen van koffie mogen heffen en dat de eigen koloniale koffies niet mogen worden begunstigd. Voorts spraken de gedelegeerden uit, dat het onwenschelijk was, dat de koffie-exporteerende landen heffingen op het product leggen, anders dan ten behoeve van het product zelf. Tenslotte kwam in dit verband ook de vrachtverlaging en een unificatie der vrachten ter sprake. De eerste wenschelijkheid heeft een zeer reële basis; de heffingen op koffie waren in verschillende landen wel buitengewoon hoog, terwijl koloniale voorkeur zoowel in het Britsche Empire als in Frankrijk, België en Portugal voorkwam. Daarnaast, en dit is de tweede wijze, werd de noodzakelijkheid van uitbreiding der internationale koffiepropaganda tot Europa betoogd. Er zou, aldus werd besloten, door een commissie een bezoek aan Europa worden gebracht, teneinde de vestiging van een propagandabureau voor te bereiden. Men wenschte, teneinde de reclame te financieren, een heffing in te stellen van 10 dollarcenten per baal geëxporteerde koffie (i.p.v. de bestaande 5 cts. per in de Vereenigde Staten geïmporteerde baal). Tenslotte besloot men om de noodige gegevens omtrent techniek en economie der koffie (dus ook omtrent het koffieverbruik) te verzamelen en uit te wisselen.

Hoe goed de bedoelingen ook zijn en hoezeer de planters zich thans weer iets bijzonders kunnen veroorloven, het is wel zeer de vraag, of thans de omstandigheden in vele verbruikslanden niet te zeer ten ongunste zijn veranderd, dan dat het resultaat zelfs van een intensiever propaganda dan thans wordt gedacht meer zou kunnen zijn dan het vertragen van den achteruitgang. Immers, nemen wij aan, dat alle koffieproducenten zouden medewerken, dan zou bij een wereldverbruik door niet-productielanden van 25 miljoen balen de opbrengst der heffing \$ 2½ miljoen per jaar bedragen. Dit lijkt veel, maar de theeproducenten weten, wat een intensieve propaganda kost; vóór dezen oorlog werd voor thee in de Vereenigde Staten alleen aan propaganda ongeveer 1 miljoen dollar uitgegeven, in Groot-Brittannië ongeveer £ 90.000. En men heeft thans in de koffie niet in de eerste plaats met lauwheid of onwil te kampen, maar met onmacht door armoede en valutaschaarschte. Wij namen hier om de gedachten te bepalen een verbruik van 25 miljoen balen, maar dit cijfer mag dan ook niet anders worden gezien. Nog af-

¹⁾ Hier te lande bestaat voor het koffiesurrogaat een productie-monopolie der Overheid. Bij geruchte vernamen wij, na het schrijven van dit artikel, dat de Regeering de productie weer zal doen hervatten. Men kan hier ambtenaren sparen door zich verder met deze productie niet te bemoeien!

gescheiden van de vraag, of propaganda ter opheffing van onmacht veel doel heeft, leidt bovendien een dergelijke heffing ertoe, dat, terwijl bij afnemend verbruik de middelen ter bekostiging der reclame minder worden, zij juist dan grooter moeten zijn. Koffie — en dit versterkt de onmacht — is geen goedkope drank, maar juist vrij duur. Het blijft voor ons een open vraag, of hier veel resultaat zal worden verkregen en of niet meer succes zou zijn te verwachten van het langs handelspolitieken weg bedingen van voordeelen door internationalen ruil van overschotproducten der consumenten tegen koffie; dan valt men ongetwijfeld terug tot het vóóroorlogsche systeem, maar dan ook heft men een onmacht op, terwijl dan de propaganda aanvullend met succes kan werken. Echter, of er voorloopig van overschotproducten sprake zal zijn en of dan, bij den algemeenen goederenhonger, deze niet tegen noodzakelijker goederen zullen worden geruild, is een vraag, welke voor ons eveneens nog open is.

De tijd van vrijheid in consumptie lijkt ons voor het naoorlogsche Europa helaas voorloopig voorbij; de welvaart is in de afgelopen jaren te zeer aangetast, dan dat aan een herstel op korten termijn kan worden gedacht.

Dr. J. F. HACCOÛ.

HARTSLAG VAN HET VERKEER.

In dagelijks weerkerende rhythmiek vullen de reizigersstroomden de stations en treinen; zij vertoonen iederen dag op denzelfden tijd gelijke spitsen en varieeren ook overigens van dag tot dag slechts weinig in omvang. Er is een onmiskenbare, voortdurende regelmaat, ondanks het feit, dat deze stroomden telkens van dag tot dag door grootendeels andere personen worden gevormd. Grote aantallen reizigers wisselen elkaar af en niettemin behoudt het verkeer uiterlijk nagenoeg hetzelfde beeld.

Aan welke ongeschreven wetten gehoorzamen al deze individueele, voor ons anonieme reizigers?

Onze maatschappij is een levend organisme en het verkeer is daarin het meest zichtbare teeken van leven. Het is er — bijzondere gevallen daargelaten — echter niet om zichzelf. Geen voertuig en geen persoon beweegt zich langs den weg of door de stad, of deze beweging beduidt een onderlinge betrekking tusschen menschen of tusschen sociaal-economische eenheden in stad of land. Geen doel in zichzelf, heeft het verkeer een uitsluitend dienende taak.

Hoe wisselend en veelvormig het economisch en maatschappelijk leven in stad en land ook is, toch is er een

grootte regelmaat en duurzaamheid in de verschillende levensverrichtingen. Een regelmaat en duurzaamheid, die noodzakelijke voorwaarden zijn voor de instandhouding der maatschappij. Het is de regelmatige voorziening met producten van allerlei aard, het zijn de verrichtingen en diensten door tallozen dag in dag uit vervuld, die de verschillende organen van de samenleving doen blijven functioneeren en de verschillende afzonderlijke individuen het bestaan mogelijk maken. Hieruit resulteert een periodiciteit, welke nauw samenhangt met de eigenschappen en de economische functie van de menschen, die tezamen de samenleving vormen. Deze periodiciteit teekent zich af in het verkeer en verleent dit zijn wetmatigheid. De regelmaat van het verkeer vloeit logischerwijze voort uit de eigenschappen van het economisch en maatschappelijk leven, waarvan het tenslotte zelf niet meer dan een uiting is.

Om den aard van het verkeer te doorzien en zijn behoeften te begrijpen zal dit dan ook nimmer geabstraheerd mogen worden van dat geheel van maatschappelijke verschijnselen, die tezamen het organisme van de levende, goed-functioneerende samenleving vormen.

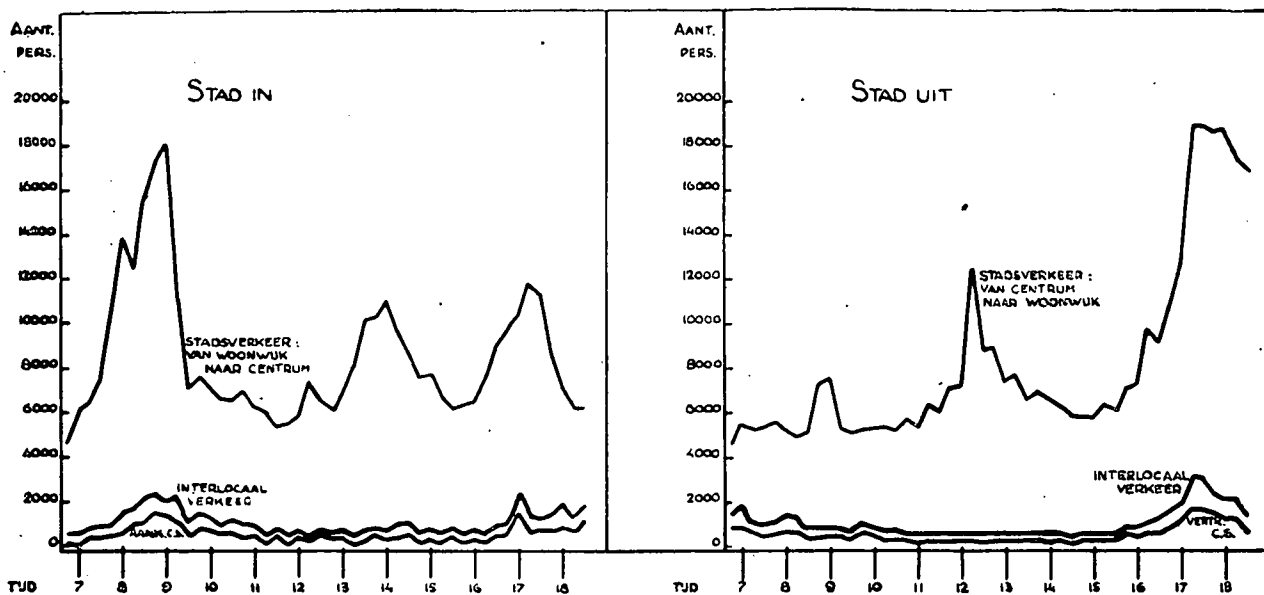
De city.

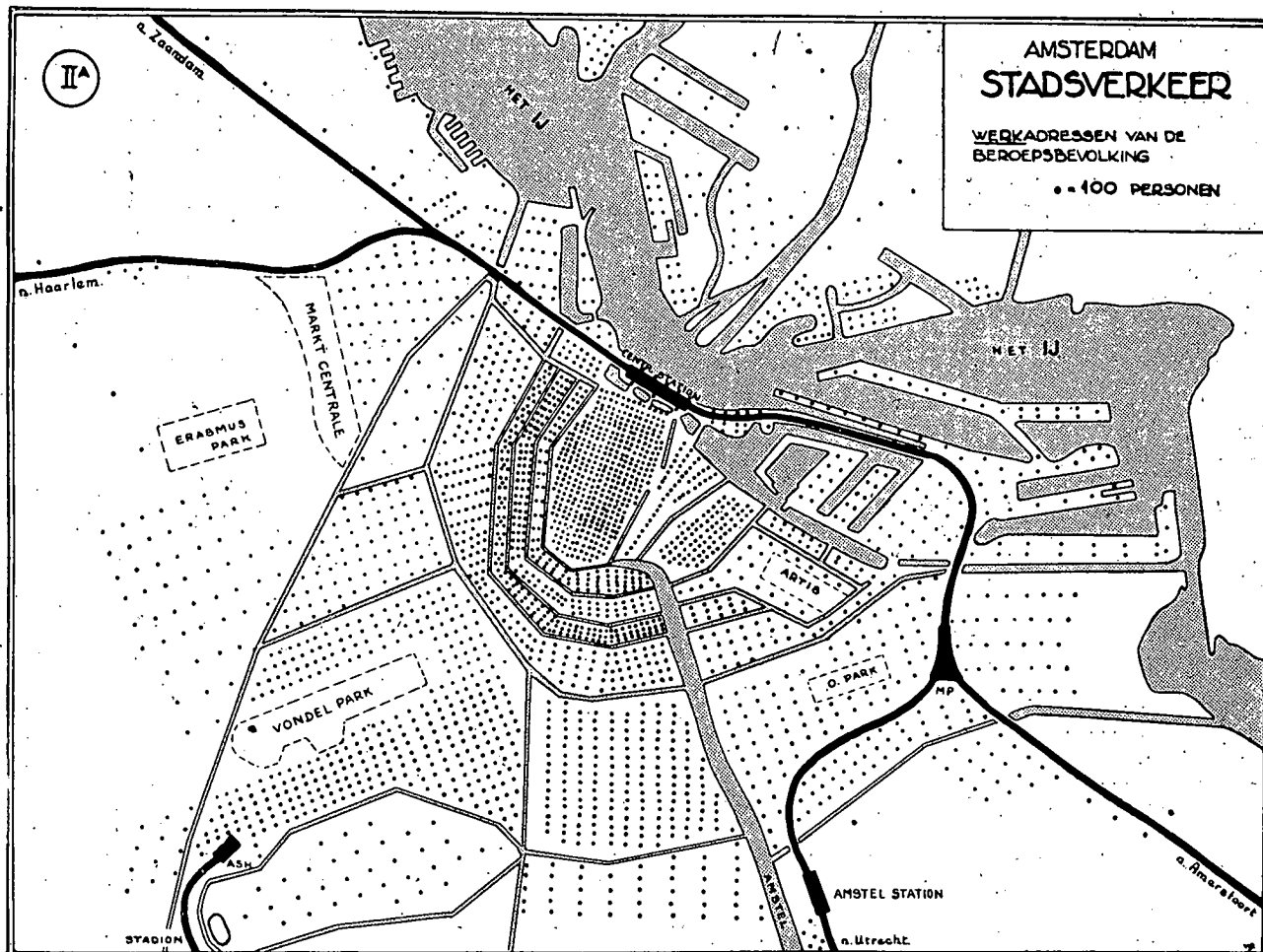
Als gevolg van de scheiding tusschen woon- en werkplaats en van de inrichting van het maatschappelijk leven, verzamelen zich gedurende bepaalde perioden grote aantallen personen op bepaalde plaatsen. Onder deze plaatsen zijn de centra der steden de meest belangrijke en de meest bijzondere tevens. Zij stijgen in belang en zijn speciaal van aard, naarmate het een grootere stad betreft.

Zoo is derhalve voor het *personenverkeer* de binnenstad verreweg het belangrijkste stadsdeel. Zij is dit vooral wegens de typische grootstedesche functie van „city”, welke zij vervult. De openbare gebouwen, banken, beurzen, verzekeringsmaatschappijen, de kantoren van den groothandel, de warenhuizen, de groote winkels, de confectie-ateliers en die der groote kleedingmagazijnen, de couranten- en handelsdrukkerijen en vele andere werkplaatsen, de hotels en groote café's, de restaurants, de bioscopen en nog vele andere bedrijven en instellingen, waarvoor een centrale ligging vereischt is, concentreeren zich in de binnenstad op een verhoudingsgewijs zeer klein oppervlak. Hier liggen de centrale organen van stad en land, hier klopt het hart van het economisch, maatschappelijk en cultureele leven en hier ook ontspringen de slagaderen van het verkeer.

Figuur I.

Op deze grafiek is van het interlocale verkeer opgenomen het verkeer per spoor, per Z.S.M., G.S.M. en per fiets. Het verkeer met de tram van Purmerend en Edam, van de intercommunale boot- en busdiensten, zooda het verkeer per personenauto en touring car (5.000 à 6.000 personen per dag), ontbreekt wegens het verloren gaan van het grondmateriaal der Amsterdamsche verkeersstelling

Juist tengevolge van de cityvorming zijn de meeste woningen uit de binnenstad verdwenen en woont het merendeel van hen, die in de city werken of haar om welke reden ook bezoeken, in andere stadswijken, of zelfs andere gemeenten. Tengevolge daarvan ontstaan vooral bij aanvang en einde der werktijden zeer massale bewegingen de binnenstad in, resp. uit. De city loopt vol en weer leeg, vol en leeg, in dagelijks onveranderlijk weerkerende rythmiek. Hierin klinkt de hartslag van het verkeer.

De voortdurende, pulseerende beweging van het verkeer is door de gemeente Amsterdam in een zeer grondige studie geanalyseerd (Grondslagen voor de stedenbouwkundige ontwikkeling van Amsterdam, Het Verkeer, deel I, II en III). Van deze studie is in dit artikel een dankbaar gebruik gemaakt. Het Amsterdamsche verkeer zoekt zich in een dichten ochtendstroom van de buitenwijken over de bruggen van den grachtengordel en van buiten de stad, via de spoor- en tramstations, een weg naar de binnenstad. Des avonds vloeit deze stroom weer terug naar woonwijken en woongemeenten.

Het mag — gezien de voorname rol van de city als doel van het verkeer — dan ook eigenlijk geen verwondering wekken, dat er een treffende overeenkomst blijkt te bestaan tusschen het verkeer, dat van andere plaatsen naar Amsterdam komt en dat van de buitenwijken met de binnenstad. Figuur I geeft van beiden een diagram, dat wij het cardiogram van het Amsterdamsche verkeer zouden kunnen noemen.

De hooge ochtendspits naar de city en de hooge avondspits uit de city komen bij het interlocale verkeer evenzeer voor als bij het stadsverkeer en op dezelfde tijden. In de tusschenuren is het verkeer betrekkelijk gelijkmatig. Om begrijpelijke redenen ontbreekt bij het interlocale verkeer echter de middagspits.

Eerste conclusie: Het stadsverkeer en het spoorwegverkeer worden beide door dezelfde pulseerende beweging naar en van het stadscentrum beheerscht.

Identiteit van het verkeer.

Het principieel identiek zijn van alle verkeer komt nog overtuigender tot uiting, wanneer wij de figuren IIA en IIB met elkander vergelijken en figuur IIIA met figuur IIIB.

Figuur IIA werd vervaardigd haar een in 1930 door de gemeente Amsterdam samengestelde kaart en geeft de spreiding aan van de Amsterdamsche beroepsbevolking over de werkwijken; wij zien dus aangegeven, waar de Amsterdammer werkt. Duidelijk zien wij het hart van de stad met den grachtengordel domineeren.

De op figuur IIB gereproduceerde kaart werd dezerzijds samengesteld en geeft aan, naar welke wijken de spoorreiziger — niet-Amsterdammer — zich begeeft. De desbetreffende adressen werden door middel van een enquête in Februari 1943 vastgesteld en betreffen reizigers op alle soorten biljetten: retours en enkele reizen, zoo goed als abonné's en forensen. Het beeld, dat de figuur IIA en IIB ons geven is volkomen identiek. En dit ondanks het feit, dat de kaart van de gemeente Amsterdam alleen de beroepsbevolking aangeeft en die van N.S. alle verkeer (dus bijv. ook ontspanning). Bovendien ligt er tusschen deze beide „momentopnamen" een tijdsverschil van niet minder dan 13 jaar!

Juist als de bewoner van de buitenwijken der stad zelf, moet ook de per spoor van elders komende reiziger overwegend in het stadscentrum zijn:

Figuur IIIA geeft weer een beeld van het stadsverkeer, nl. de beroepsbevolking thuis op haar woonadressen. De city is leeggelopen en de buitenwijken liepen vol. Figuur IIIB geeft ons daarvan weer het pendant in een

overzicht uit welke wijken de Amsterdammer komt, die zich per spoor op reis begeeft. Wij zien de buitenwijken domineeren en opnieuw treft ons het identieke beeld van stadsverkeer en intercommunaal verkeer. In de buitenwijken woont de beroepsbevolking en uit deze zelfde buitenwijken komt ook de spoorreiziger.

De congruentie van de beide verkeersbeelden wordt op slechts één punt verstoord: de Oostelijke en Westelijke arbeiderswijken (Kattenburg en de Jordaan) toonen wel aan het stadsverkeer te contribueeren, doch niet aan het spoorwegverkeer. De belangensfeer van de arbeidersbevolking blijkt minder ver te reiken dan die van de beter gesitueerde bevolkingsgroepen. Hun verkeersbehoefte is om die reden van anderen aard: zij reikt zelden buiten de stadsgrenzen.

Op dit — voor N.S. overigens bijzonder belangrijke — verschil na is er tusschen stadsverkeer en intercommunaal verkeer dus een treffende overeenkomst. Het verkeer pulseert in onveranderlijke regelmaat van woonwijken en woongemeenten naar de stedelijke centra en van deze centra weer terug naar de woonwijken en woongemeenten.

De gelijkheid van aard komt nog meer tot haar recht, wanneer wij de desbetreffende verhoudingspercentages vergelijken:

	Van de buitenshuis arbeidende beroeps- bevolking werkt:	Reisdoel der van elders komende reizigers:
In de city	48,46 %	51,21 %
In de buitenwijken	46,30 %	43,36 %
Over het IJ	5,24 %	5,43 %
	100 %	100 %

Procentsgewijs richten de verkeersdrommen van het stadsverkeer en die van het intercommunale verkeer

zich met gelijke dichtheid op de drie bestemmingen. In grootste dichtheid concentreert het verkeer zich daarbij op de naar oppervlakte zoo beperkte ruimte van de city. De binnenstad is voor plaatselijk en voor intercommunaal verkeer in gelijke overwegende mate het doel van den tocht.

De eenheid van het verkeer.

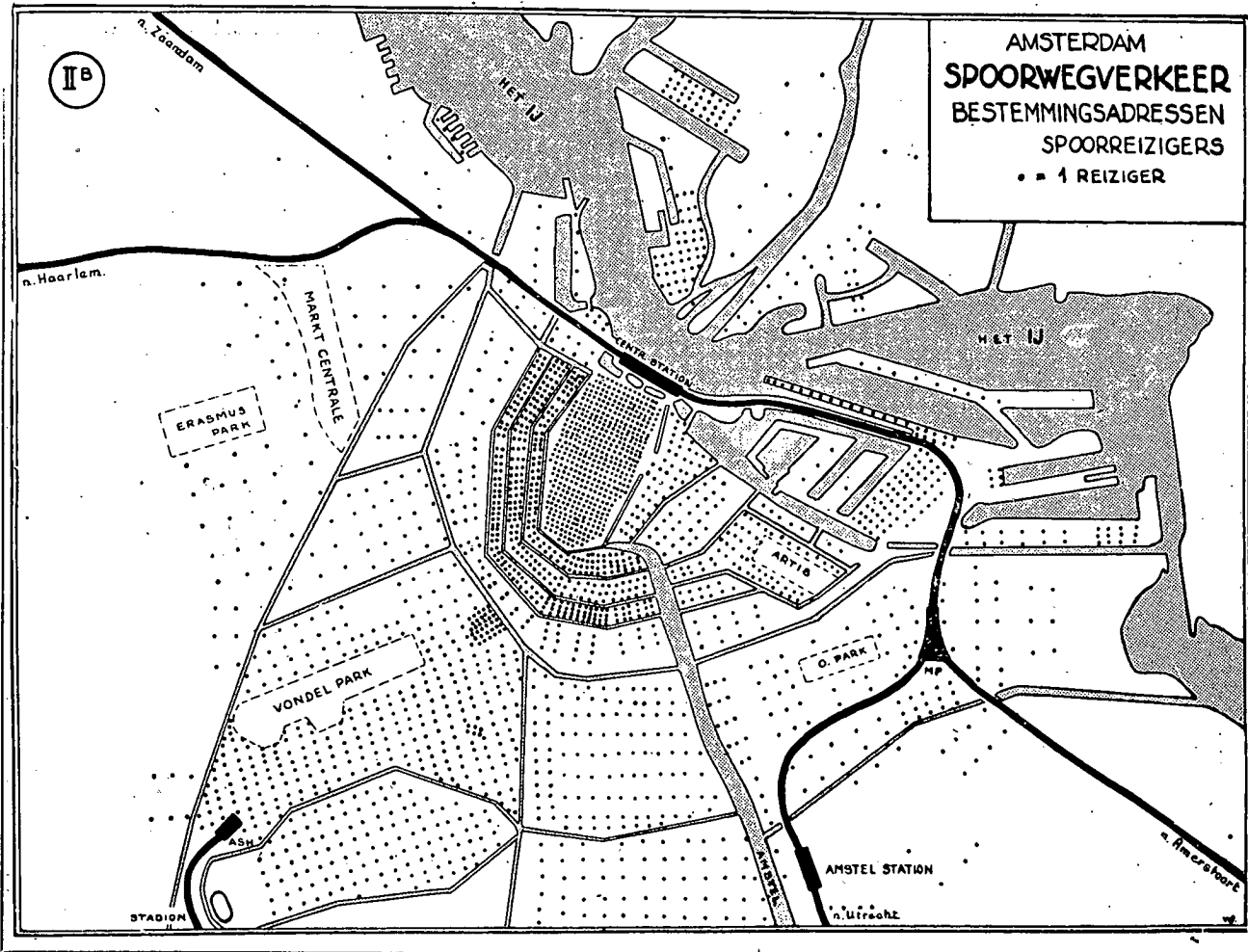
Uit een en ander moet wel volgen, dat de doeleinden, waartoe de treinreizigers de stad bezoeken, in hooge mate parallel loopen met die van de bewoners van de buitenwijken, die naar de binnenstad trekken. (Aldus ook blz. 267, Deel II, Grondslagen ontwikkeling Amsterdam). De afstanden mogen verschillen, doch van eenig verschil in motieven of geaardheid kan geen sprake zijn.

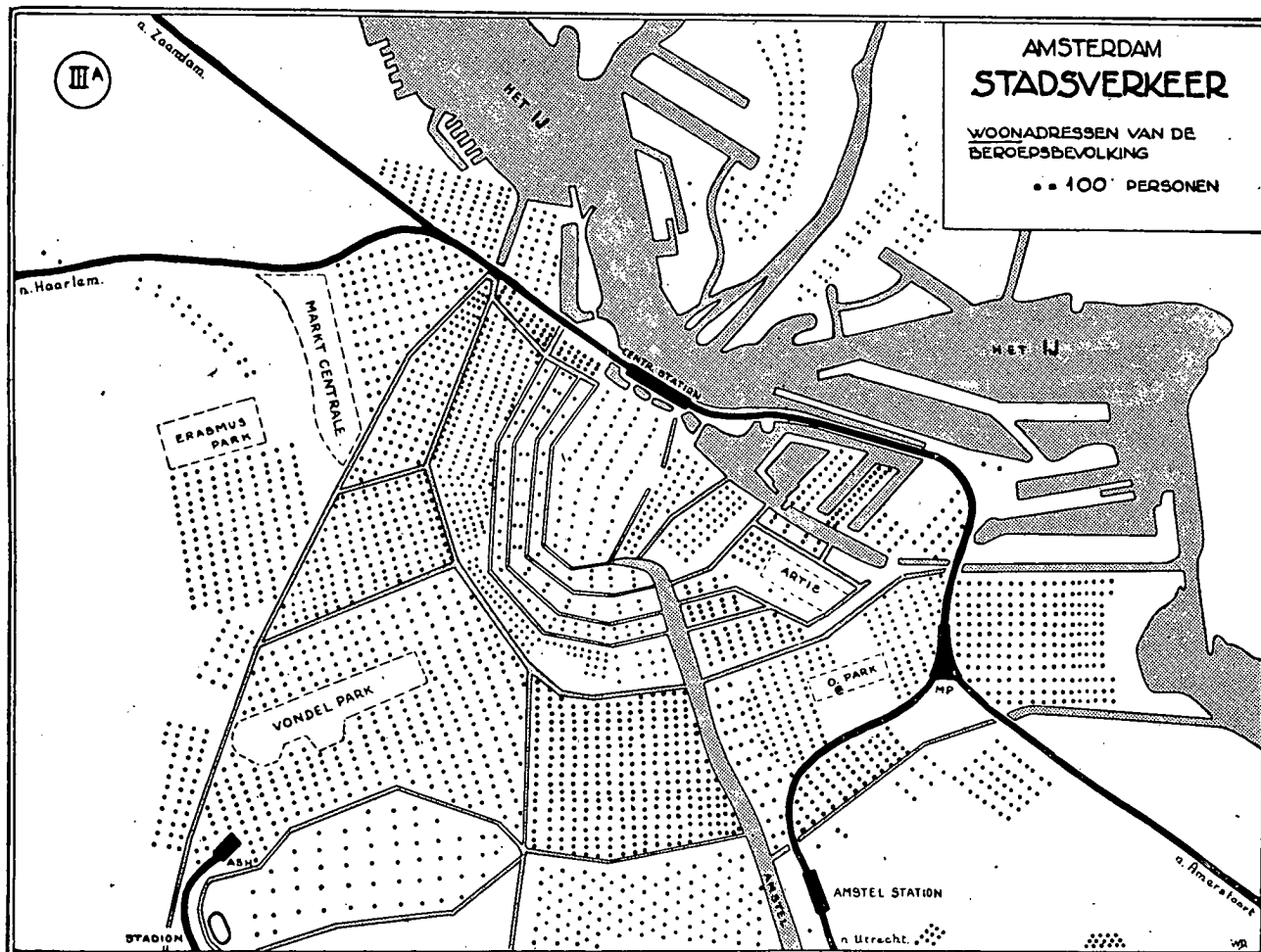
Wij moeten het personenverkeer derhalve zien als een *werkelijke eenheid*, onderworpen aan dezelfde wetmatige tendenzen en naar doel en karakter niet principieel te scheiden. Het intercommunale verkeer reikt slechts iets verder en is dienovereenkomstig minder compact; het is een verlengstuk, een uitlooper van het stadsverkeer. Met deze niet meer dan gradueele verschillen houdt het onderscheid echter op.

Tweede conclusie: Er bestaat geen principieel verschil tusschen het stadsverkeer en het intercommunale verkeer. Beide spelen zich hoofdzakelijk af tusschen woonwijken en city en gehoorzamen aan dezelfde impulsen.

De toevallige topografische situatie en de gebruiksmogelijkheden der verschillende verkeersmiddelen bepalen voor het overige, of het verkeer zich als spoor-, tram-, bus- of als individueel auto-, voetgangers- of rijwielverkeer afwickelen zal.

Bij de keuze van zijn verkeersmiddel laat het publiek zich geheel leiden door de vraag, hoe het de afstand tusschen huisadres en bezoekadres op de beste (dit kan zijn: snelste,

gemakkelijkste of goedkoopste) wijze overbruggen kan. De ligging van de stations en halten der openbare verkeersmiddelen ten opzichte van deze adressen is daarom bij deze keuze een factor van zeer beslissende betekenis. Het verkeersdebiet der verschillende verkeersmiddelen laat zich dan ook niet volgens algemeene beginselen scheiden: locale factoren en individuele overwegingen spelen een doorslaggevende rol.

Derde conclusie: Begeleidende omstandigheden als woon-situatie ten opzichte van de verkeerswegen en van het reisdoel, zoomede tijds-, gerieflijkheden- en kostenfactor bepalen van geval tot geval de voorkeur van het publiek voor het te bezigen verkeersmiddel.

Het algemeen belang en de taak van de spoorwegen.

In het centrum van iedere bevolkingskern klopt een grooter of kleiner hart van het economisch en maatschappelijk leven. Hier concentreert zich steeds het zakenleven tezamen met de instellingen van bestuur, beheer en controle, die dit zakenleven bescherming en organisatorische steun verlenen. In dit centrum komen steeds alle draden samen, hier vibreeren leven en bedrijf en hierheen richt zich ook de hoofdstroom van het verkeer.

De spoorweg als intercommunale verkeersonderneming draagt daarbij zorg voor den aan- en afvoer van hen, die van elders komen. Hij overspant groter afstanden en helpt betrekkingen te onderhouden van wijder dan slechts plaatselijk bereik. Aldus is hij een deel van het maatschappelijk organisme en is zijn verkeerstaak een belangrijke functie in de „biologie” van de samenleving. De intercommunale verbindingen zijn als slagaderen, waarin de reizigersstromen worden voortgestuwd. In deze stroomen teekenen zich de pulseerende bewegingen af, welke het economisch leven in volmaakte periodiciteit tevoorschijn roept.

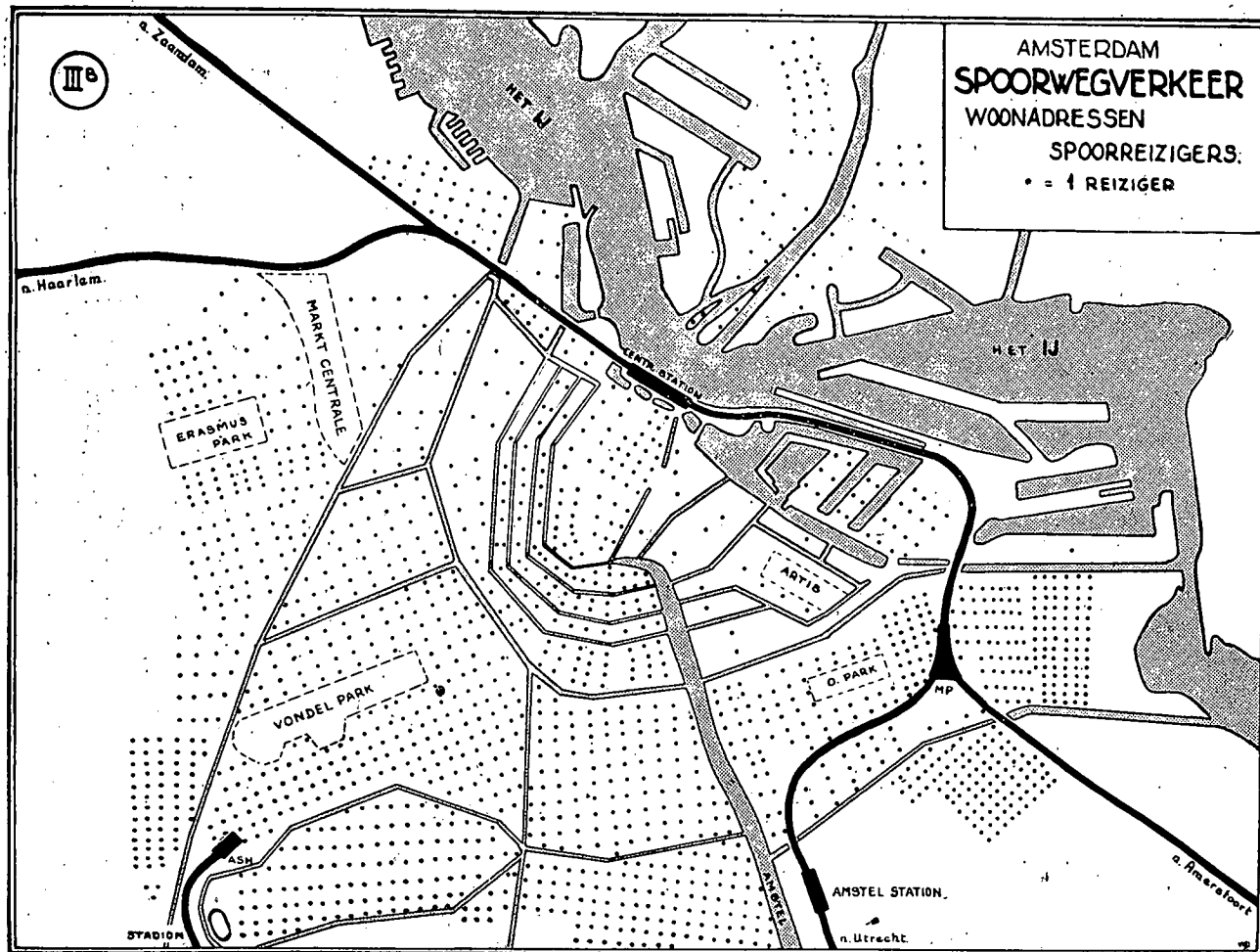
Bezien wij nog eens de grafiek van figuur I. Het valt op, dat de reizigersstromen, welke aan het Centraal Station aankomen (resp. vandaar vertrekken), betrekkelijk gering zijn in verhouding tot het verkeer tusschen binnenstad en buitenstad. Het stadsverkeer is het 15-voud van het verkeer van het C.S. (380.000 tegen 25.000 per dag in iedere richting).

Het geheele intercommunale verkeer echter (per spoor, tram, bus, boot, fiets, personenauto en motorrijwiel) bleek bij de verkeerstelling te Amsterdam ruim $\frac{1}{7}$ te zijn van het verkeer van buitenwijk naar binnenstad (Het Verkeer, Deel II, blz. 169). 58,5 pCt. van dit intercommunale verkeer werd per spoor aan- en afgevoerd.

Door zijn economisch-sociale betekenis en door zijn aanzienlijken omvang is het intercommunale verkeer dus een factor van groote betekenis. Zijn meer of minder goed functionneeren beïnvloedt het gansche maatschappelijk leven. De betrekkingen tusschen een stad en haar verder afgelegen relaties zijn van het grootste gewicht en daarom vervullen de intercommunale verbindingen een essentiële levensfunctie.

Waterwegen, spoor- en straatwegen vertegenwoordigen dus een algemeen belang van eerste orde, ver uitgaande boven de particuliere bedrijfsbelangen van hen, die deze verbindingen als beroepsvervoerder exploiteeren. De samenleving in haar geheel en daarbij weer zeer in het bijzonder de rechtstreeks daarbij betrokken steden zijn belanghebbenden. De steden, de groote gemeenten vooraan, behooren dan ook de verdedigers te zijn van het intercommunale verkeer. Zij behooren aan de behoeften van dit verkeer tegemoet te komen, eenvoudig omdat een goed functionneeren hiervan een levensbelang voor hen en daarmee ook voor de geheele natie is.

Wij zagen, dat het verkeer van buiten zich zeer over-

wegend richt op het stadscentrum. Dit zoo goed en gemakkelijk mogelijk te bereiken is wel de eerste behoefte, waarin het verkeer heeft te voorzien. Dit impliceert de wenschelijkheid van een in het hart van de city gelegen spoorwegstation. De steden zelf zijn hierbij de voornaamste belanghebbenden. De slagaderen van het verkeer moeten daar uitkomen, waar het hart van het economisch leven klopt.

Vierde conclusie: Het is een algemeen belang en een stadsbelang in het bijzonder, dat de spoorwegen tot in het hart der steden worden doorgevoerd. Een goed functioneerend organisme eischt een spoorwegstation in het stadscentrum.

Het is van belang dit te constateeren, want te dikwijls is de verkeerspolitiek van gemeentelijke en andere Overheden gericht op het weren van den spoorweg uit de stad. Wel verre van een storend en in de binnenstad ongewenscht element te zijn, behooren spoorweg en station juist dáár hun plaats te vinden. Het onderhouden en uitbreiden van de zoo uiterst belangrijke betrekkingen tusschen stad en land wordt op deze wijze vergemakkelijkt en bevorderd. Door den spoorweg uit de stad te weren snoert de stad zich een hartslagader af.

Naast de gemeenten zullen zeer zeker ook de spoorwegen, bewust van de eischen van het algemeen belang en van hun in dat opzicht dienende functie, er voor moeten waken, dat de spoorwegstations inderdaad in de brandpunten van het economisch en maatschappelijk leven gelegen zijn: dat is pal in het hart van de groote steden. In dit opzicht loopen de belangen van de spoorwegen en van de gemeenten volkomen parallel; zij vallen samen met het algemeen belang.

Mr. W. J. DE GRAAFF.

ORGANISATIE VAN HET ECONOMISCH LEVEN NA HET HERSTEL.

In een vorig opstel hebben wij geconstateerd, dat de huidige tijd van moeizaam herstel uit armoede, schaarste en desorganisatie een centrale planmatige leiding van het economisch leven vereist, waarbij de Overheid de organisaties van het bedrijfsleven slechts als adviserende en uitvoerende instanties kan inschakelen. Ordening „van bovenaf” is onontkoombaar. De uitvaardiging van voorschriften en de regeling van voortbrenging, invoer, distributie en prijsstelling moet de Overheid in deze tijd aan zich houden, zolang niet alleen vele goederen in absolute zin schaars zijn, maar zolang ook de economische politiek erop gericht moet zijn, ons productie-apparaat en onze huisvesting geleidelijk aan en harmonisch weer op te bouwen, hetgeen tengevolge heeft, dat de consumptie moet worden gerantsoeneerd, de investering naar prioriteit geregeld en de beschikbare productieve krachten geleid naar die toepassingen, welke binnen de richtsnoeren zijn gelegen. Zolang het herstel van productie- en woningtoerusting niet is voltooid, dient het economisch leven vanuit een centraal oogpunt te worden gezien en geleid en kan het geven van voorschriften niet worden overgelaten aan groepsbesturen, die uiteraard een min of meer eenzijdige visie hebben en die ook geneigd zullen zijn, de belangen van hun groep te behartigen, die nog veelal tegengesteld zijn aan de voor het algemeen welzijn noodzakelijke beperkingspolitiek.

Zodra echter het herstel is voltooid, het verbruik niet langer behoeft te worden beperkt, aan de leden der samenleving zelve kan worden overgelaten, welk deel van hun inkomen zij zullen verteren en welk deel besparen, en ook bij de investeringen niet meer uit een centraal punt een volgorde van urgentie behoeft te worden opgelegd, komt

de organisatie van het bedrijfsleven in een ander licht. De centrale leiding wordt dan minder noodzakelijk, de marginale vraag en de grensproductiviteit der productiemiddelen hernemen hun beslissende invloed en het ordenende element, dat dan vooral heeft te waken tegen storingen, wordt door velen binnen de bedrijfstakken gewenst. Wanneer dan elke bedrijfstak zorg draagt voor orde en welvaart in eigen kring, zo is de gedachte, dan is ook de gehele samenleving daarmede gediend, want zodra de nijpende schaarste ten einde is, strekt niet langer de behoefte van de ene bedrijfstak ten nadele van de andere, zodat een grote mate van autonomie voor de bedrijfstak toelaatbaar is.

Ziehier de grondgedachte van de organisatie van het economisch leven door bedrijfsschappen met verordenende bevoegdheid, de zogenaamde ordening „van onderop”. De groep waakt zelve tegen ordeverstoringen, tegen overlaten, die uit eigenbelang de solidariteit der bedrijfsgenoten veronachtzamen en de gang van zaken verstoren. Zodoende beschut de groep zich tegen aantasting van haar bloei en daar het groepsbestuur deskundig is en dus inzicht heeft in de behoeften van de bedrijfstak bestaat er grote kans — aldus moet de redenering worden voortgezet —, dat zij met haar verzorging van de belangen der groep tegenover het eigenbelang van dissidente enkelingen tevens het algemeen belang behartigt.

Willen wij deze redenering op haar deugdelijkheid onderzoeken, dan moeten wij nagaan, waarin die ordeverstoringen van dissidente enkelingen zoal kunnen bestaan. Men kan die veelal rubriceren naar kenmerken van den dissident. Zoals overal, vindt men de afwijkingen niet bij de middelgroep of bij het representatieve type, maar bij de extremen. Ook hier kunnen wij zulke uitersten als dissidenten onderscheiden, aldus:

1. de slechtst geleide bedrijven, de producenten, die eigenlijk submarginaal zijn, maar die zich in het leven houden door bedenkelijke, ontoelaatbare praktijken als het leveren van onderwicht of onderkwaliteit, het nabootsen van modellen, het ontdruken van bepalingen van wetten en contracten, het camoufleren van hun voorwaarden door allerlei nevenbepalingen als leverings-, betalings- en reclametermijnen, kortingen en boeten, opzegbaarheid der koopcontracten onder bepaalde voorwaarden, e.d.;

2. de kapitaalkrachtigste ondernemingen, die, om hun debiet ten koste van hun collega's te vergroten, een prijsconcurrentie kunnen aanvangen, welke de gehele bedrijfstak met verlies doet werken, een toestand, die zij door hun grote kapitaalkracht het langst kunnen volhouden;

3. de bedrijven met de grootste overcapaciteit, die daardoor het grootste belang hebben bij vergroten van debiet en dientengevolge meer dan anderen geneigd zijn tot agressieve mededinging;

4. de best geleide bedrijven, die door nieuwe, kostenbesparende productiemethoden in staat zijn, betere of goedkopere producten te leveren dan hun collega's.

Het groepsbelang, dat is *de som van de eigen belangen der gelijkgerichte enkelingen*, wordt door alle vier bovenbedoelde uitersten aangetast. De groep zal dus de neiging hebben, zich tegen alle vier deze strevingen te verzetten, dus regelingen te maken en verordeningen uit te vaardigen, teneinde die strevingen te belemmeren, althans in te perken. Hoe verhoudt zich deze inperking tot het algemeen belang?

Wat punt 1 betreft, is het algemeen belang er natuurlijk mede gediend, als al dergelijke bedenkelijke praktijken worden belemmerd. Er zijn voorbeelden te over van rechtstreekse bemoeienis van de Overheid met medewerking der bedrijfsgenoten ter voorkoming van zulke knoeierij. Het Rijksbotermerk is wellicht het duidelijkste, zo niet het oudste voorbeeld. Hier gaan algemeen belang en groepsbelang hand in hand.

Bij punt 2 kan er twijfel bestaan. We kunnen hier drie

gevallen onderscheiden, waarin deze moordende concurrentie wordt aangevangen, namelijk:

a. In depressietijd tracht een enkel bedrijf door zeer lage prijzen zijn debiet in een niet-elastische markt zoveel mogelijk te behouden, hetgeen slechts mogelijk is ten koste van de afzet van goed geleide bedrijven. In dit geval is de ontketende prijsconcurrentie zeker niet in het algemeen belang, vermoedelijk zelfs strijdig daarmede.

b. het bedrijf tracht door lage prijzen zijn debiet in een niet-elastische markt te behouden of te vergroten, ten koste van de afzet van achterlijke, noodlijdende bedrijven. Zulks komt aan leiders, arbeiders en financieel belanghebbers dier bedrijven niet zeer gelegen, maar het algemeen belang wordt er niet door geraakt.

c. het bedrijf tracht in een elastische markt door prijsverlaging afzetvermeerdering te krijgen, teneinde een „tweede evenwichtspunt” van vraag en aanbod te benaderen. Dit geval is veelal een voorstadium van geval 4, de toepassing van nieuwe productiemethoden, waaruit goedkopere of betere producten zullen voortspruiten. Zulk een prijsverlaging, hoe desastreus ook voor de bedrijfsgenoten, die niet op modernisering zijn ingesteld of daartoe de middelen ontberen, is zeker niet strijdig met, veeleer bevorderlijk voor, het algemeen belang.

Het geval van punt 3 doet zich, evenals de gevallen 2a en 2b, vrijwel steeds in depressietijd voor. Dan komt de overcapaciteit tot uiting, dan leidt zij tot spanningen. De bedrijfsgenoten zullen dan het symptoom ervan, de prijsconcurrentie, trachten te bestrijden. Maar zij hebben somtijds niet tijdig, in de hausseperiode, zorg gedragen voor voorkoming van het euvel der overinstallatie. De karteltechniek is ver genoeg ontwikkeld om preventieve maatregelen daartoe te nemen. Kartels, die in de opbloei de expansie remmen (zonder redelijke uitbreidingen en vernieuwingen te belemmeren) en in de depressie de concurrentie regelen, kunnen wegens hun stabiliserende werking het algemeen belang ten zeerste dienen. Op de vraag, of dat algemeen belang er zózeer mee gediend kan zijn, dat dwang tot aansluiting gerechtvaardigd is, komen wij nader terug. Maar regeling van de concurrentie op zichzelf, zonder dat men zich aan de oorzaken ervan iets laat gelegen liggen, kweekt zorgeloosheid bij de bedrijfsgenoten en daarmede is het algemeen belang zeker niet gediend.

Eindelijk punt 4: de moderne enkeling tegenover de conventionele overigen. Hier ligt eigenlijk de allergrootste moeilijkheid van het netelige vraagstuk der bedrijfsorganisatie. Het is het conflict tussen vooruitgang en traditie, tussen uitstekendheid en alledaagsheid. Slechts de enkeling steekt uit, de menigte is alledaags. Vooruitgang brengt slechts de enkeling; de groep, zeker de georganiseerde groep, is traditioneel en traag in vernieuwing. Miskening is het lot van alle vernieuwers.

In ons geval zal vernieuwing het algemeen belang dienen. Goedkopere en betere waar, als product van nieuwe, kostenbesparende voortbrengingsmethoden, dient het gehele economisch leven. Betreft het verbruikswaaren, dan kan met het door de prijsafslag bespaarde inkomen een grotere behoeftenbevrediging, dus ook weer een grotere productie van andere waaren worden verkregen. Gaat het om productiemiddelen, dan wordt de voortbrenging in andere sectoren goedkoper, dan wordt wellicht de mededingingskracht op de exportmarkt groter en in ieder geval worden er productieve krachten gespaard om en behoeftenbevrediging, en productie, en werkgelegenheid te doen stijgen. Deze vernieuwing belemmeren zou het algemeen belang ten zeerste schaden. Hoogstens zou men een geleidelijke overgang tot de nieuwe methoden met het algemeen belang overeen kunnen brengen, mits het tempo niet te zeer wordt vertraagd.

Overzien wij nu de vorenbedoelde gevallen, dan zullen wij constateren, dat het in gevallen 1 en 2a waarschijnlijk is, dat het groepsbelang met het algemeen belang samengaat tegen het individueel belang, dat in de gevallen 2b

en 3 niet in het algemeen kan worden gezegd, of het algemeen belang meer met het groepsbelang dan wel met het individueel belang zal harmoniëren, en dat het in de gevallen 2c en 4 het meest waarschijnlijk is, dat het individuele streven het algemeen belang dient tegen het groepsbelang in.

Zoals men ziet zijn de gevallen, naar rubriekaantal, gelijkelijk verdeeld. Naar frequentie zal er een overwicht zijn aan de zijde van de gevallen 1 en 2a, waarbij groepsbelang en algemeen belang meestal zullen samenvallen. Naar betekenis voor de economische ontwikkeling mag men echter aannemen, dat de gevallen 2c en 4, waarbij het individuele streven der dissidenten meer met het algemeen belang harmonieert dan het groepsbelang, het zwaarste wegen. Er is dus alle aanleiding om voor dat groepsbelang op zijn hoede te zijn.

Gaan wij nu verder na, hoe in de verschillende gevallen de orde in de bedrijfstak kan worden gehandhaafd, dan vinden wij voor geval 1 nu reeds talrijke middelen ter beschikking. Het gemene recht, dat zowel door strafbedreiging als door de aansprakelijkheid wegens onrechtmatige daden tegen aperte misbruiken waakt; de Warenwet, die den leverancier verantwoordelijk stelt voor de deugdelijkheid van zijn waar en de vervulling van de verwachtingen, die benaming, verpakking en hoeveelhedaanduiding opwekken; de wetten ter bescherming van industriële en van geestelijke eigendom, het zijn allemaal wapenen tegen de daar vermelde praktijken. Bovendien geeft de wet op de verbindendverklaring van ondernemersovereenkomsten de Overheid de macht, indien het algemeen belang zulks eist, dissidenten te binden aan regelen, die bedrijfsgenoten hebben ontworpen en die door den betrokken Minister deugdelijk zijn bevonden. Voor de uitvoering dier regelen en het toezicht op de naleving ervan kan dan — zoals de praktijk van vóór 1940 heeft bewezen — in aanzienlijke mate van de deskundige organen, door de bedrijfstak in het leven geroepen, worden gebruik gemaakt.

Ook voor de gevallen 2a, 2b en 3 kan die verbindendverklaringsprocedure dienen. Zij heeft het grote voordeel, dat de Overheid, wier positieve medewerking wordt vereist, zich op de hoogte stelt van de toestanden, welke het ziekteverschijnsel hebben veroorzaakt, en niet blijft staan bij het symptoom. Zo zal de Overheid scherp onderscheiden tussen de gevallen 2a, 2b en 3, al vertonen zij allen hetzelfde uiterlijk: agressieve prijsconcurrentie van enkelen om debiet van velen te veroveren. Zo kan in geval 2b de Overheid haar medewerking afhankelijk stellen van de spoedige reorganisatie en vernieuwing van de achterlijke bedrijven en in geval 3 van het tot stand brengen van een zodanige contingentering, dat overinstallatie op grote schaal in de opbloefaze wordt voorkomen.

In de gevallen 2c en 4 zal onthouding, of ten hoogste temporegeling, de conclusie zijn van het onderzoek, hetwelk een onbevooroordeelde en doorgrondende interveniërende instantie instelt. Dan immers kan het vernieuwende streven, dat het algemeen belang dient, voortgang vinden.

Voor de gevallen, waarin groepsbelang en algemeen belang kunnen samenvallen, blijkt de bestaande apparatuur voldoende. Zij heeft zelfs het voordeel, dat er geen binding tot stand komt, zolang de overheidsinstantie, de draagster van het algemeen belang bij uitnemendheid, niet positief heeft geconstateerd, dat het algemeen belang ingrijpen eist. En zij kan dat eerst constateren, nadat zij alle belanghebbenden, die door de binding gebaat of geschaad kunnen worden, ook die buiten de bedrijfstak, heeft gehoord. Voor de gevallen, waarin het individueel belang het algemeen benadert en het groepsbelang tegenover deze beide staat is, indien er organisatie nodig wordt geacht, een instantie vereist, die enkel en alleen

het algemeen belang heeft te dienen en dit ook vermag te doorgronden.

Zulk een instantie zal ook gewenst kunnen zijn voor de nog niet behandelde gevallen, waarin individuele en groepsbelangen samenvallen, maar in disharmonie zijn met het algemeen belang. Zulks kan zich voordoen in gevallen van kartels en andere combinaties, binnen welke pais en vrede heerst, terwijl zij hun monopolioide positie op de markt uitbuiten ten koste van de gemeenschap. Ofwel, wanneer grote ondernemingen als feitelijke monopolisten de markt beheersen of in onvolkomen mededinging een politiek voeren, die strijdig is met het algemeen belang. In zulke gevallen is van een orgaan van de bedrijfstak geen actie te verwachten, moet het algemeen belang door zijn draagster bij uitstek, de Overheid, worden behartigd.

Tot dusverre bepaalden wij ons tot de zogenaamde economische sfeer. Daarnaast acht men een specifiek sociale aanwezig, daar waar het de regeling van de arbeidsvoorwaarden voor de werknemers in de bedrijfstak betreft. Hier komen conflicten tussen individuele belangen van enkelen en groepsbelangen weinig voor, hier zijn veelal belangen van verschillende groepen met elkander in conflict, terwijl het kan voorkomen, wanneer die groepen dezelfde belangen hebben, dat het algemeen belang wordt geschaad door verhoging van beloningen — van kapitaal, leiding en arbeid — ten koste van de afnemers der producten. Ook hier dus kans op divergentie tussen groepsbelang en algemeen belang met alle tevoren belichte consequenties daarvan.

Zó zijn de verhoudingen. Ons rest thans na te gaan, of en in hoeverre de ontworpen organisatie bij die verhoudingen aansluit. Een derde artikel moge daarop zijn ingesteld.

P.

Mededeelingen van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Zuid-Holland te Rotterdam.

Te Rotterdam aangekomen zeevaartuigen gedurende de 4e week, 20 Januari t/m 26 Januari 1946, onderscheiden naar de landen van herkomst.

Landen	Aantal	
	zeevaartuigen	Netto m ³ 2,83 m ³ = 1 reg.t.
<i>Europa</i>		
België	2	3302
Denemarken	1	255
Duitsland	2	3922
Frankrijk	7	20821
Groot-Brittannië en Ierland	31	73106
Nederland	1	438
Nederland (met vrijstelling van inkleding)	4	6952
Noorwegen	1	1029
Spanje - Atlantische Oceaan	1	3607
Zweden	6	9094
<i>Azië</i>		
Britsche Gebieden	1	15990
Irak	1	14259
<i>Amerika</i>		
Nederlandsche Gebieden ..	6	86644
Vereenigde Staten	5	63644
Totaal	69	303063

De Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Zuid-Holland te Rotterdam maakt belanghebbenden er op attent, dat bij haar in beperkte mate verkrijgbaar is en

eventueel ter inzage ligt op de afdeling *Handelsvoorlichting*, afd. 3, de nieuwe dienstregeling van den Regeerings-*olegdiens*, uitsluitend ten gebruik van regeeringspersonen, ambtenaren en andere door de Overheid aan te wijzen personen, geldig gedurende de maand Februari 1946.

Zij vestigt er in het bijzonder de aandacht op, dat in de adressen, tot welke verzoeken om passage, inlichtingen enz. moeten worden gericht, wijziging is gebracht, alsmede, dat het voortaan mogelijk zal zijn zekerheid te hebben, omtrent het maken van retourvluchten, alvorens de heenreis te aanvaarden.

ONTVANGEN BOEKEN.

Hans Schorer. Statistik. Grundlegung und Einführung in die statistische Methode. Verlag A. Francke A.G. Bern 1946, 255 pag.

Edgar Salin. Geschichte der Volkswirtschaftslehre. Verlag A. Francke A.G. Bern 1944, 224 pag.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De storting op de inschrijving 2½ pCt. spaarcertificaten is zonder veel moeilijkheden aan de geldmarkt voorbijgegaan. De inschrijvingen op deze spaarcertificaten hebben in totaal f 117 miljoen bedragen volgens de officieele mededeelingen. Een dergelijk bedrag was voor de geldmarkt niet moeilijk te verwerken, daar bijv. op 11 Februari de saldi der banken bij De Nederlandsche Bank nog f 395 miljoen bedroegen. De prijzen zijn iets opgelopen in de week tusschen 11 en 16 Februari, maar veel te beteekenen had het niet. Bij kleine omzetten kwamen voor driemaandsch promessen prijzen van 1³/₁₆ tot 1½ pCt. tot stand, halfjaarspapier noteerde 1⁵/₁₆ pCt. en voor Novemberpapier werd 1½ pCt. geboden. De rentestijging beperkte zich dus over het algemeen tot 1¹/₁₆ pCt. Geleidelijk stijgen de discountkoersen met name voor het kort loopende papier; wellicht zullen zij de officieele verrekingsprijzen voor schatkistpromessen bereiken, waarmee op 1 Maart de grootboekinschrijvingen ad f 1.008 miljoen kunnen worden voldaan. Bij een totaal van meer dan f 8 milliard aan uitstaand schatkistpapier, zal het kortloopende papier meer dan voldoende zijn om de betaling op deze grootboekinschrijvingen te verrichten.

De 2½ pCt. spaarcertificaten werden aan het begin van de verslagweek voor het eerst verhandeld. Reeds aansonds bleek er voldoende vraag naar deze effecten te bestaan, niettegenstaande een te verwachten vrij groot aanbod, zoodat de koersen boven pari werden vastgesteld. Op 15 Februari jñ. was de middenkoers 100¹⁵/₁₆ pCt. Het is begrijpelijk, dat er voor dit beleggingspapier met korten looptijd betrekkelijk veel belangstelling bestaat. Het aanbod nam geleidelijk af, zoodat de omzetten aan het einde van de week niet groot meer waren.

Bijzonder merkwaardig is de inhoud der vergunning, welke door De Nederlandsche Bank aan banken, spaarbanken enz. is verstrekt, waarbij deze tot het bedrag der aan hen toevertrouwde vrije gelden spaarcertificaten mogen koopen. In de eerste plaats wordt door deze aankopen van banken de geldcirculatie uitgebreid, terwijl hiervoor, voorzover valt na te gaan, allermintst aanleiding bestaat. In de tweede plaats wordt in de algemeene vergunning wel een maximum aangegeven voor den aankoop dezer effecten, n.l. het bedrag der toevertrouwde vrije gelden, maar dit is slechts schijn. Door den aankoop van spaarcertificaten zullen de aan de banken toevertrouwde middelen automatisch stijgen, omdat toch niet iedere verkoper van deze stukken het provenu in contant geld zal opnemen.

Het in vorige overzichten gesignaleerde conversiegevaar met het oog op de hooge obligatiekoersen heeft zich thans voorgedaan. Een tweetal hypotheekbanken heeft conversie van 3½ pCt. in 3 pCt. pandbrieven aangekondigd. De kans op mislukking dezer conversies is gering,

daar de obligatiehouders uitsluitend kunnen kiezen tusschen 3 pCt. pandbrieven of geblokkeerde saldi met een extra-blokkade tengevolge van het besluit Herstel Rechtsverkeer, welke t. z. t. eventueel in nieuwe 3 pCt. Grootboekschuld kunnen worden belegd. Veel indruk heeft dit op de beurs niet gemaakt. De pandbrieven noteerden iets lager, de 3½ pCt. Staatsleeningen en de 2½ pCt. N.W.S. moesten per saldo een koersverlies van 2³/₈ pCt. boeken, maar toch noteeren de Staats- en Gemeenteleeningen nog aanzienlijk boven pari. Een spoedige conversie van deze obligaties verwacht men dus blijkbaar niet. In hoeverre deze verwachting zal worden bewaarheid zal nog moeten blijken.

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt, muntmateriaal en deviezen ¹⁾	Binnenl. wissels open marktpapier, beleeningen, voorschotten a/h Rijk en diverse rekeningen ²⁾	Totaal activa	Totaal opeischb. schulden
11 Febr. '46	5.383.257	231.423	5.687.720	5.009.423
4 " '46	5.390.718	233.755	5.697.513	5.025.108
28 Jan. '46	5.286.506	218.455	5.578.003	4.985.638
21 " '46	5.258.117	221.197	5.552.356	4.987.096
14 " '46	5.255.404	228.714	5.557.164	4.987.684
7 " '46	5.253.251	210.958	5.537.255	5.066.246
31 Dec. '45	5.252.839	212.949	5.538.844	5.166.066
27 " '45	5.254.084	202.106	5.529.253	5.046.612
6 Mei '40	1.173.319	248.256	1.474.306	1.424.016

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in R/C	Bankassig-natiën en diverse rekeningen	Saldo Rijk R/C (D/C)	Schatkist-papier rechtstr. onderbracht.
11 Febr. '46	2.148.409 ³⁾	2.860.962	346.018	C1.914.895	—
4 " '46	2.119.729 ³⁾	2.905.251	340.202	C1.940.242	—
28 Jan. '46	2.025.037	2.960.293	260.350	C2.116.483	—
21 " '46	1.945.521	3.041.407	233.104	C2.169.716	—
14 " '46	1.854.851	3.132.690	237.375	C2.263.868	—
7 " '46	1.763.990	3.202.122	238.870	C2.343.283	—
31 Dec. '45	1.712.915	3.343.151	150.464	C2.492.978	—
27 " '45	1.646.894	3.399.667	150.382	C2.527.104	—
6 Mei '40	1.158.613	255.174	10.230	C 22.962	—

¹⁾ De posten „Correspondenten in het buitenland“ en „Buitenlandsche betaalmiddelen (excl. pasmunt)“, voorheen begrepen in de „Diverse rekeningen“, zijn van 5 Juli 1943 af opgenomen onder de buitenlandsche portefeuille, in onzen staat samengevat als „deviezen“.

²⁾ waarvan nieuwe uitgifte f 1.811.549.

³⁾ " " " f 1.846.121.

NATIONALE BANK VAN BELGIË*
(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Totaal van den goudvoorraad ¹⁾	Buitenlandsche deviezen	Papier op België	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel- en pasmunt	Vorderingen op den Staat
14 Febr. 1946	32.754	4.139	1.540	509	473	50.277
7 " 1946	32.754	3.160	1.932	575	442	51.004
24 Jan. 1946	31.943	3.120	2.366	502	421	50.904
17 " 1946	31.943	3.010	2.303	457	416	35.471
10 " 1946	31.943	2.543	1.831	460	383	36.560
3 " 1946	31.382	3.102	1.827	373	350	42.882
3 " 1946	31.382	3.576	1.731	503	337	43.027

Data	Overheidsfondsen	Totaal activa ²⁾	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldij van de Schatkist	van anderen	Besluitwet van 6 Oct. '44 ³⁾
14 Febr. 1946	653	155.497	72.915	5	3.132	872
7 " 1946	653	155.671	73.062	3	3.148	878
31 Jan. 1946	653	155.063	72.470	6	3.112	890
24 " 1946	653	139.397	71.804	5	3.358	24.817
17 " 1946	653	139.339	71.941	3	2.984	26.229
10 " 1946	653	146.091	71.975	4	3.125	55.339
3 " 1946	653	146.167	71.798	3	3.369	55.348

¹⁾ Waarvan 10.493 miljoen frcs. onbeschikbaar goudsaldo na herwaardeering van den goudvoorraad. (Besluitwet no. 5 van 1-5-1944).

²⁾ Waaronder begrepen de post „Emissiebank te Brussel“, ten bedrage van 64.597 miljoen frcs.

³⁾ Deze post omvat: oude biljetten over te boeken op tijdelijk onbeschikbare of geblokkeerde rekeningen en niet aangegeven oude biljetten.

HAV BANK - SCHIEDAM

Levensverzekering en Lijfrente

UW TOEKOMST IS VEILIG met een polis van de

**ALGEMEENE FRIESCHE
LEVENSVZERKERING MIJ.**

of de

**GROOT-NOORDHOLLANDSCHE
VAN 1845**

LEEWARDEN (Burmaniahuis) AMSTERDAM (v. Brienenhuis)

De Aanvullende Brandpolis

van

De „Assumij“ van 1896 N.O.

's-Gravenhage

KOFFIE

VAN NELLE

ROTTERDAM

THEE

VAN DIJK & Co.

EENDRACHTSWEG 11 — ROTTERDAM

Makelaars en Commissionairs in Effecten

Effecten - Coupons - Vermogensbeheer

Telefoon 20845 — 21889 — 40631

Beurs Nis 6 — Telefoon 24178 — 24378

Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

„t Glas levert Pieterman“

ook voor technische doeleinden

**PATRIJSPOORTGLAZEN • TELEGRAAFPLATEN
MANOMETERGLAZEN • PEILGLAZEN • OLIEGLAZEN
REFLEXGLAZEN • WATERMETERGLAZEN ENZ.**

Glasindustrie

Pieterman^{n.v.}

WESTVEST 17 - SCHIEDAM - TELEFOON 69269

MENSENKENNIS

IS

VERSCHEENEN!

Wat olie is voor de machine, is menschenkennis voor den omgang met relaties en personeel. De wrijving vermindert, het nuttig rendement neemt toe. Maar olie en olie is twee! De olie moet van zuivere samenstelling zijn; zoo is het ook met menschenkennis.

De natuur levert ons menschenkennis, zooals ze ons olie levert, beide voor verbetering vatbaar.

In het boek „Menschenkennis“ verheldert en verdiept de praktijk-psycholoog Drs. J. Slikboer Uw natuurlijken kijk op menschen. Uw psychologisch inzicht. Hij discht U geen kamergeleerdheid op, maar laat U profiteeren van inzichten, gewonnen uit de ervaringen, opgedaan bij de selectie van de vele menschen, die zijn laboratorium passeerden en van zijn praktisch-psychologische studies in tallooze bedrijven. De prijs van dit boekje, in gebonden uitvoering, gedrukt op behoorlijk papier, bedraagt f 3.90.

Vraag het nog heden aan Uw boekhandelaar. Indien deze reeds door zijn voorraad heen mocht zijn, kan hij bij ons nog nabestellen, zoolang de zeer bescheiden navraag-reserve strekt.

H. A. M. ROELANTS — Uitgever — SCHIEDAM.

N.V. A.T.O. — VAN GEND & LOOS

Geregelde vrachtauto-dienst

Nederland - Tsjecho-Slowakije

Vraagt inlichtingen bij onze 80 kantoren of bij van Uden's Transport Bureau - Veerhaven 15 - Rotterdam

Falens
carbon

gaat veel langer mee
gaat veel langer mee
gaat veel langer mee
gaat veel langer mee
gaat veel langer mee
gaat veel langer mee
gaat veel langer mee
gaat veel langer mee
gaat veel langer mee
gaat veel langer mee

GAAT VEEL LANGER MEE